

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA ŠPORT

DIPLOMSKO DELO

LUKA ČADEŽ

LJUBLJANA, 2015

UNIVERZA V LJUBLJANI

FAKULTETA ZA ŠPORT

UNIVERZITETNI ŠTUDIJSKI PROGRAM, ŠPORTNA VZGOJA
GORNIŠTVO Z AKTIVNOSTMI V NARAVI

PRIMERJAVA SOTESKANJA V SLOVENIJI, AVSTRIJI IN ITALIJI

DIPLOMSKO DELO

MENTOR

prof. dr. Stojan Burnik, prof. šp. vzg.

RECENZENT

doc. dr. Blaž Jereb, prof. šp. vzg.

KONZULTANTKA

prof. dr. Maja Pori, prof. šp. vzg.

LJUBLJANA, 2015

Zahvalil bi se vsem, ki so mi pomagali in me spodbujali k temu, da sem napisal diplomsko delo ter tako zaključil šolanje na Fakulteti za šport.

Ključne besede: soteskanje, organizacija, ekologija, rekreacija, Triglavski narodni park, izobraževanje, vodenje

PRIMERJAVA SOTESKANJA V SLOVENIJI, AVSTRIJI IN ITALIJI

Luka Čadež

Univerza v Ljubljani, Fakulteta za šport, 2015

Univerzitetni študijski program, specialna športna vzgoja. Gorništvo z aktivnostmi v naravi.

Število strani: 50 Število preglednic: 1

IZVLEČEK

Cilj diplomskega dela je predstaviti soteskanje kot eno izmed športnih in turističnih dejavnosti, ugotoviti, kako je organizirano v Sloveniji, in to primerjati s stanjem v dveh sosednjih državah. Pozornost je posvečena organiziranosti komercialnega in rekreativnega soteskanja, nadzoru nad izvajalci storitev, vodniškim usposabljanjem in aktualnim vprašanjem o vplivih soteskanja na okolje.

Virov, ki bi se nanašali na to tematiko, praktično ni. Nekaj knjižnih vodnikov je na voljo v tujih jezikih, a se v največji meri nanašajo na točno določene soteske. Tako sem si v nalogi pomagal predvsem z zapisi organizacij na spletnih straneh, s podatki, ki sem jih prejel od znancev preko elektronske pošte, in z lastnimi izkušnjami.

Po pregledu organiziranosti soteskanja v Sloveniji in po primerjavi s sosednjima državama lahko ugotovim, da je glavni problem v tem, da v nobeni izmed držav ne obstaja en sistem oz. krovna organizacija, ki bi določala smernice za razvoj tega športa, tako na rekreativni kot tudi komercialni bazi. Tako ima vsaka država oz. dejansko vsaka pokrajina v določeni državi svoje posebnosti. Za večjo varnost udeležencev in ne nazadnje za pravilen pristop glede naravovarstvenih zahtev in posebnosti bi bila potrebna centralna organizacija, ki bi določala standarde, po katerih bi potekalo usposabljanje in izvajanje dejavnosti.

EXTRACT

The main goal of the thesis was to introduce canyoning as one of the sports and turistic activities and to find out how it is organised in Slovenia and compare it to the two neighbour countries. Focus is on the organisation of commercial and recreational canyoning, control of the guides and companies that do commercial canyoning, guides trainings and education and also on the enviromental issues and the impact of canyoning.

There is basically no literature that would cover this issue. There are some canyoning guide books available, but these have information and topographic maps only for specific canyons. Therefore I have mostly used information available on the web pages of specific organisations and also information that I have received by email while in contact with the people from these organisations. A large amount of information was taken from my own experience.

After getting information about the organisation in Slovenia and then comparing it with Austria and Italy, I have come identified the absence of a single main authority that would present the standards for the sport – for commercial and recreational canyoning – and make them equal across the countries as the main problem. According to the current system, each country and also basically each land in particular country has its own ways of organisation. There is a need for a centralized organisation that would set standards for education in canyoning and also the guidelines for the activity itself.

KAZALO

1.	SOTESKANJE	8
1.1	TERMINOLOGIJA.....	8
1.2	REKREATIVNO IN VODENO SOTESKANJE	8
1.3	ELEMENTI SOTESKANJA.....	8
1.4	ZGODOVINA RAZVOJA SOTESKANJA	11
1.5	GEOLOGIJA SOTESK.....	13
1.6	OPREMA ZA SOTESKANJE.....	14
1.6.1	OPREMA, POVEZANA Z VODO.....	14
1.6.2	OPREMA, POVEZANA S TEHNIČNIMI MANEVRI	15
1.7	TEHNIČNA ZAHTEVNOST SOTESK IN OCENJEVANJE.....	16
1.8	NEVARNOSTI SOTESKANJA	18
1.9	SOTESKANJE V PRIMERJAVI Z OSTALIMI ŠPORTI	21
2.	SOTESKANJE V SLOVENIJI	22
2.1	ZGODOVINA SOTESKANJA V SLOVENIJI.....	22
2.2	SOTESKARSKA OBMOČJA IN KLJUČNE SOTESKE V SLOVENIJI	24
2.3.	KOMERCIALNO SOTESKANJE V SLOVENIJI.....	25
2.4	REKREATIVNO SOTESKANJE V SLOVENIJI	27
2.5	ORGANIZACIJA, REGULACIJA IN NADZOR SOTESKANJA V SLOVENIJI	27
2.5.1.	EKOLOGIJA.....	31
2.6	KLJUČNI IZZIVI ORGANIZACIJE SOTESKANJA V SLOVENIJI	33
2.7	REŠEVANJE IZ SOTESK V SLOVENIJI.....	34
3.	SOTESKANJE V ITALIJI	36
4.	SOTESKANJE V AVSTRIJI.....	38
5.	SOTESKANJE V DRUGIH DRŽAVAH SVETA.....	39
6.	MEDNARODNE SOTESKARSKE ORGANIZACIJE	40
7.	PRIMERJAVA RAZLIČNIH KONCEPTOV IN ORGANIZIRANOSTI SOTESKANJA	42
8.	RAZPRAVA IN PREDLOGI ZA IZBOLJŠANJE SOTESKANJA V SLOVENIJI.....	44
9.	ZAKLJUČEK	47
10.	VIRI IN LITERATURA.....	48

UVOD

Soteskanje se je kot šport razvilo relativno pozno. Prvi sodobni soteskarji so začeli soteske raziskovati v šestdesetih letih prejšnjega stoletja in ta dejavnost je bila dolgo omejena na zelo malo posameznikov. Širšemu krogu je odprta in poznana šele slabih dvajset let, ko sta se izpopolnili oprema in tehnika soteskanja in so začeli soteskanje ponujati kot eno izmed organiziranih adrenalinskih aktivnosti. V nekaterih državah (npr. Francija) se je s soteskanjem samostojno začelo ukvarjati tudi veliko rekreativcev.

Prav komercializacija in razširitev športa med rekreativci sta s seboj prinesli tudi potrebo po večji organiziranosti in regulaciji soteskanja. Treba je namreč zagotavljati varnost, zmerno obremenjenost in dobro opremljenost sotesk. Specifične značilnosti soteskanja namreč zahtevajo drugačno obravnavo kot pri drugih aktivnostih v naravi.

Medtem ko je v Sloveniji komercialno soteskanje v polnem razmahu, pa organiziranje, nadzor in varnost dejavnosti precej zaostajajo za soteskarsko razvitejšimi državami. Problemi se pojavljajo predvsem pri reguliranju sotesk, zagotavljanju ustrezne usposobljenosti vodičev in agencij, opremljanju sotesk in soteskarski reševalni službi. Prav tako je zelo neurejeno področje rekreativnega soteskanja, saj se šele zadnjih nekaj let precej povečuje število samostojnih soteskarjev.

V diplomu bom najprej predstavil šport in njegove specifike, zaradi katerih potrebuje drugačno obravnavo od ostalih športov. Sistematično bom analiziral stanje organiziranosti soteskanja v Sloveniji ter identificiral ključne prednosti in slabosti trenutnega stanja. Poleg tega bom analiziral tudi soteskarsko organiziranost v sosednjih Italiji in Avstriji. Na koncu bom podal predloge za izboljšave organiziranosti soteskarstva v Sloveniji.

1. SOTESKANJE

Soteskanje (ang. *canyoning*) je enostavno rečeno potovanje skozi sotesko (Van Tilburg, 2000), ki vključuje različne vrste tehnik premagovanja ovir. Te tehnike v osnovi izvirajo od ostalih aktivnosti v naravi: hoja, skoki, plazenje, spusti ob vrvi, plavanje. Gre za relativno kompleksno zmes različnih športnih dejavnosti, saj vključuje elemente jamarstva, alpinizma, pohodništva in športov na divjih vodah (Van Tilburg, 2000). Največkrat pa ob besedi soteskanje pomislimo na tehnične elemente, ki jih podrobno opisujem v nadaljevanju.

1.1 TERMINOLOGIJA

V literaturi zasledimo več izrazov za poimenovanje športa. Pavle Šegula je v prevodu članka Nevarnosti pri Kanjoningu (Huber, 1996, str. 335) uporabil izraz *soteskarjenje*, prvi avtorji pa *kanjoning*. Danes se je najbolj uveljavil izraz *soteskanje* (Kristan, 1997). Po svetu je najbolj razširjen izraz *canyoning*, v Severni Ameriki pa se uporablja *canyoneering*.

V nadaljevanju bom v tej diplomski nalogi uporabljal izraz *soteskanje*.

1.2 REKREATIVNO IN VODENO SOTESKANJE

Večina ljudi, ki se sreča s soteskanjem, se udeleži vodenih tur. Razlog za to so zahtevnost, potreba po specifični opremljeni in mladost športa. Vendar se je v nekaterih državah (Francija, ZDA, Avstralija, Španija) močno razvilo tudi rekreativno soteskanje. Ključno pa je jasno razlikovanje med obema zvrstema soteskanja. Soteske, skozi katere vodijo, so praviloma krajše, bolje opremljene, množično obiskane, vodniki dobro poznajo vse skrite pasti, množični obisk pa posledično precej bolj vpliva na okolje. Soteske, ki niso vključene v komercialno vodenje, so večinoma prazne, uporabniki pa bistveno bolj usposobljeni in izkušeni. Soteske so praviloma težje dostopne in prehodne ter bistveno daljše.

1.3 ELEMENTI SOTESKANJA

Za uspešno pot po soteskah je seveda potrebno gorniško znanje z elementi plezanja, predvsem pa je treba obvladovati vrvno tehniko. Ker imamo v soteskah opravka s hitro tekočo vodo, sta izrednega pomena tudi znanje in obvladovanje veščin v povezavi z divjo vodo. Močan tok lahko nastopi kot zastrašujoča ovira pri spuščanju po soteski. Spusti po vrvi se velikokrat izvajajo v vpadnici toka ali pa se končajo v

razpenjenih tolmunih. Kar velikokrat se pojavi nižji ali pa tudi višji slap, kjer je treba v tolmun skočiti ali pa se vanj zapeljati kot na toboganu. V določenih situacijah se je enostavno treba tudi prepustiti toku.

Spust ob vrvi

Kanjoni so razpotegnjeni z višje nadmorske višine na nižjo, pri čemer je voda izdolbla številne globeli in skoke. Da lahko soteskarji uspešno premagajo slapove, je zato potrebna tehnika spuščanja ob vrvi. Soteskarji v predpripravljena sidrišča s posebno tehniko fiksirajo vrv in se spustijo ob slapu ali skozenj (Bull, 2008). V soteskah, kjer sidrišča niso urejena ali pa jih je povodenj poškodovala, je treba na novo urediti sidrišče.

Ključni izzivi so izogibanje premočnemu toku vode, ustrezna zaščita vrvi, ker se ta ob ostrih robovih lahko poškoduje, in razvezovanje z vrvi v tolmunih, ki jih zaradi padca pogosto peni voda. Za manj izkušene pa je soteskanje tudi psihično zahtevno, saj zahteva samokontrolo pri premagovanju strahu pred višino.

V Sloveniji so spusti, z nekaj izjemami, večinoma visoki do 40 metrov. Seveda se izkušeni soteskarji lotevajo tudi višjih in bolj zahtevnih spustov, kot je na primer 360 metrov visoki slap Trou de Fer na otoku Reunion.

Skoki

V soteskah se voda zadržuje za manjšimi pregradami in tako nastanejo čudoviti tolmini. Poleg slapov so vizualno zagotovo eden privlačnejših elementov soteskanja. Včasih so tolmini tudi zelo globoki, kar omogoča, da soteskarji vanje skačejo.

Seveda je treba sotesko dobro poznati, preden se odločamo za skoke. Med zimo in po večjih neurjih se lahko v tolmunih nakopiči material, ki zniža globino vode in predstavlja nevarnost za poškodbe. Zato skačemo z nogami naprej, v rahlo pokrčenem položaju, tako da noge absorbirajo silo ob morebitnem udarcu ob tla. Možnost kontrole po odskoku je zelo omejena, napake pa so lahko tudi usodne, zato so ključni dober odziv in pristanek ter poznavanje soteske in njenih pasti.

Zaradi večinoma apnenčaste strukture kamnine tolmini, ki bi bili primerni za visoke skoke, v Sloveniji niso pogosti. Večinoma jih najdemo na granitnih podlagah, kjer lahko najvišji skoki presegajo tudi 20 metrov.

Tobogan

Ustvarjalci vodnih parkov bi se lahko pri svojem delu zgledovali po stvaritvah narave. Voda pri iskanju poti skale pogosto oblikuje v naravne tobogane, po katerih se je moč spuščati. Seveda je zato potrebnih nekaj pogojev, ki so predvsem gladka drsna ploskev in ustrezen, dovolj globok tolmun, ki mora biti dovolj globok, da ob pristanku vanj soteskar ne udari ob dno.

Spuščanje po toboganih je eden izmed bolj izpostavljenih elementov, saj med spustom nimamo popolnega nadzora nad dogajanjem. Zato je treba spuste po toboganih izredno natančno načrtovati.

Ljudje, ki se udeležujejo komercialno vodenih soteskarskih tur, navadno dobijo napačen občutek o količini toboganskih spustov, saj njihovi vodiči soteske dobro poznajo. Kadar se v soteske odpravljamo na lastno pest ali se odpravimo v neraziskano sotesko, pa smo pri odločitvah mnogo bolj konservativni.

Nekaj lepih toboganov najdemo tudi v nekaterih domačih soteskah: Idrijci, Jerečici in Mrzlem potoku. Znani so tudi daljši tobogani, ki so večinoma v granitu, npr. 15-metrski tobogan, ki se zaključi z 10-metrskim skokom v tolmun v soteski Bodengo 3 v Italiji.

Elementi plezanja in premagovanje razbitega terena

V soteski velikokrat naletimo na teren, kjer spust ob vrvi, skok ali pa tobogan niso mogoči. Takrat je edina možnost, ki jo imamo, poplezavanje navzdol. Gre za eno izmed bolj izpostavljenih početij pri tem športu, saj pogosto nismo varovani, gibanje pa poteka po spolzkem terenu.

Velikokrat so sidrišča postavljena izredno visoko in je do njih treba plezati po izpostavljenem terenu. V takšnih primerih so nujne plezalne izkušnje. Plezanje dodatno otežujeta spolzka podlaga in teža opreme, ki jo imamo s seboj.

Velike skale in balvani, ki jih skozi leta nanosi voda, so včasih težko premagljivi in zahtevajo specifično gibanje z veliko ravnotežja in agilnosti.

Element močnega toka

Voda je element, ki soteskanje naredi čarobno in privlačno. Vendar hkrati predstavlja tudi največji izziv. Tudi navidezno miren potok se v ožinah lahko spremeni v močan tok, ki mu stežka kljubujemo.

Pri soteskanju se soočamo s spuščanjem skozi slapove in plavanjem skozi dolge tolmune. Kljub visokim zunanjim temperaturam temperatura gorskih potokov navadno ne preseže 10 stopinj.

Tudi pri nas imamo vodnate soteske (Mostnica), spet pa je vodnatost večja na granitni podlagi, kjer je prepustnost vode manjša.

1.4 ZGODOVINA RAZVOJA SOTESKANJA

Za prvi poskus soteskanja lahko označimo dejanje Francisca De Coronada, ki je leta 1540 na poti proti Mehiki del poti opravil tudi po kanjonu reke Colorado (Francisco Vázquez de Coronado, 2015). V 19. stoletju, natančno leta 1888, je Eduard Alfred Martel (oče oz. začetnik speleologije) prehodil jamo Bramabuiiau, ki po obliki in konfiguraciji zelo spominja na sotesko. V takšni obliki, kot poznamo soteskanje dandanes, pa se je aktivnost pojavila šele konec 19. stoletja. Leta 1893 je Armand Janet opravil prvi tehnični spust po soteski v soteski Gorges de l' Artuby, ki predstavlja enega od pritokov reke Verdon v Franciji (Flower, 2012). Opremljen je bil le z vrvjo in z lesenimi zagozdami. Leta 1905 je Martel na improviziranem raftu preveslal kanjon reke Verdon, in sicer po 20 kilometrov dolgem delu, nad katerim se dvigajo stene 700 metrov visoko, kar pomeni, da je izhod iz soteske praktično nemogoč. Del njegove ekipe je sestavljal tudi Janet, ki je nameraval preveslati Verdon že devet let prej, vendar mu to ni uspelo zaradi izredno močnih tokov. Tudi Martel in njegova ekipa so imeli oblico težav z močnimi tokovi. Veliko moč je tretji dan odnehalo in nadaljevala jih je le še peščica; med njimi Martel in Janet. Četrty dan jim je naposled le uspelo doseči ciljno točko Pas de Galetas. V soteski niso raziskali le 150-metrskega odseka, ki se imenuje Imbut. Tu reka ne teče normalno po površju, temveč išče alternativne prehode, ki jih je izdolbla v apnenec. Martel je ta del soteske označil za tveganega, zato so čolne vzeli iz vode in ga obhodili po bregu. Kar 23 let je minilo, preden se je naslednji raziskovalec lotil tega odseka. To je bil Martelov učenec in prijatelj Robert De Joly. Opremljen s plovnimi pripomočki in s svincem okoli gležnjev, da je lahko ohranjal vzravnani položaj, se je odpravil raziskovat neodkriti del. Začetek je bil obetaven, kasneje pa se je znašel pred kamnitim zidom, pod katerim je odtekala voda. Na srečo so ga lahko prijatelji pravočasno potegnili iz vode in na varno (Flower, 2012).

Leta 1906 je Martel opravil prvi spust po soteski Daluis. Istega leta je raziskovalno dejavnost namenil soteskam v področju Baskovskih Pirenejev. Njegova pozornost je bila v večini namenjena imponantni soteski Canyon d' Olhadubie. Tudi glede na današnje standarde velja ta soteska za izredno tehnično in fizično zahtevno. Kaj je to pomenilo za začetnike tega športa, si lahko le zamislimo. Ne glede na to, da je bilo v tej soteski mnogo raziskanega in da so v njej raziskovali mnogi, je več kot ena milja soteske ostala neraziskana. Raziskali so jo šele več kot dvajset let, leta 1933, z mlajšo generacijo raziskovalcev, med njimi Henrijem Duboscom, ki je s skupino prijateljev vpeljal v raziskovanje sotesk nove standarde. Canyon d' Olhadubie jim je uspelo raziskati v trinajstih urah. Odločili so se za enostavnejši, »lahek«, alpski pristop. Uporabljali so vrvne manevre, v katerih so potegnili vrv za seboj po spustu, kar je v vseh pogledih nadomestilo težke in okorne lestve. Tak način spuščanja in raziskovanja je bil revolucionaren in je omogočil hitrejše napredovanje po soteski, hkrati pa so si raziskovalci s tem, ko so potegnili dol vrvi, pretrgali vez z zgornjim delom in možnostjo povratka. Od tod jih je pot vodila le še navzdol.

Pavle Šegula je leta 1996 v Planinskem vestniku hudomušno opisal prigode Henrika Tume, ki je okoli leta 1881 raziskoval visoke in nizke hribe v okolici Salzburga. Ko je raziskoval severno ostenje gore Schafberg, je na sestopu naletel na slap in tolmune. Ker se ni mogel vrniti, ni bilo druge možnosti kot po vodi navzdol. Hudomušno bi lahko dejali, da je šlo tu za zelo pionirski soteskarski izziv (Šegula, 1996).

V naslednjih desetletjih se je soteskanje vztrajno, a v senci ostalih aktivnosti, razvijalo naprej. Raziskovalci so se ves čas ubadali z dvema težavama: slabo tehnično opremo in popolnoma neprimerno obleko za ledeno mrzle soteske. Skozi leta je tehnična oprema postala vse bolj sofisticirana, obleka pa je dočkala pomembno novost šele v sredini 60. let s pojavom neoprenskih oblačil. Tudi zaradi tega so šestdeseta in sedemdeseta leta pomenila pravi razcvet pri odkrivanju novih sotesk. V kombinaciji z vse bolj izpiljenimi vrvnimi tehnikami za premagovanje vertikale, ki so jih v uporabo vpeljali jamarji, so tako jamarska društva prevzela pobudo pri odkrivanju novih sotesk.

Med raziskovalci je območje Sierra de Guara na severu Španije postalo najbolj oblegano. Zanj sta leta 1981 Jean Paul Pontroue in Michel Ambit napisala prvi pravi vodnik po soteskah. Knjiga je pripomogla k popularizaciji in prepoznavnosti športa med širšo publiko ter vzpodbudila veliko zanimanja v Španiji, Franciji in kasneje tudi Italiji. V začetku devetdesetih let so bile vse pomembnejše soteske Španije in Francije že opisane, zanje pa so bile narejene topografske karte s skicami in opisi (Flower, 2012).

V devetdesetih letih se je pojavila nova tehnična oprema, ki je omogočila, da so se pustolovci lotevali še ambicioznejših projektov v trših skalnih gmotah visokih Alp. Dostopni so postali lahki strojni vrtalniki, ki so omogočili napredovanje in izdelavo sidrišč v trdih kamninah. Nov rod pustolovcev so večinoma sestavljali alpinisti in gorski vodniki, ki so želeli premikati meje mogočega. V tem obdobju so bile raziskane vse velike klasike na področju Ticina, jezera Como in Val d' Ossolo. Podrobnosti o odkrivanju teh sotesk ostajajo žal zavite v tančico skrivnosti. Od vseh je še najbolje opisano raziskovanje področja okoli jezera Como. Tam je bil dejaven Pascal von Duin, ki je napisal knjigo »Canyoning in Lombardia«.

Soteskanje je kot športna aktivnost postajalo vse prepoznavnejše in je tako tlakovalo pot razvoju specifične tehnične opreme za soteskanje. Napredek v opremi je pomenil večjo varnost za soteskarje. Vendar kljub temu še dandanes obstaja mnogo posameznikov in komercialnih podjetij, ki ne spoštujejo regulativ na področju zahtevane opreme.

V letu 1999 je v soteski Saxetenbach v bližini Interlakna prišlo do najodmevnejše soteskarske nesreče. Med komercialno vodenim spustom je skozi sotesko pritekel poplavni val ter povzročil smrt 18 turistov in treh vodnikov.

Leta 1963 je bila ustanovljena Francoska zveza za speleologijo, ki je še bolj pospešeno pričela raziskovati soteske. V 70. letih prejšnjega stoletja so bili v Franciji izdani prvi priročniki in vodniki za soteske in leta 1986 je bilo soteskanje uradno

vključeno v Francosko zvezo za speleologijo. Leta 1988 se je pričelo sodelovanje med speleologi in francosko kanu zvezo ter gorniško zvezo. To sodelovanje je pomenilo velik napredek v tehnikah, opremi in razvoju soteskanja. Leta 1991 sta bila organizirana prvo izobraževanje in usposabljanje za soteskanje.

Soteskanje, kakršno poznamo dandanes, se je razvilo v povezavi s speleologijo. Pričelo se je v 70. in 80. letih 20. stoletja, in sicer v Franciji in Španiji. V Italiji se je ta šport pričel bolj pospešeno razvijati šele v 90. letih 20. stoletja.

Dandanes se je soteskanje razvilo iz raziskovalne dejavnosti v tipični šport. To pomeni, da se z dejavnostjo ne ukvarjamo samo iz raziskovalnega vidika, temveč tudi iz športnega. Dejavnost zahteva načrten trening, fizično pripravljenost in tehnično podkovanost. Skoraj zagotovo lahko trdimo, da v Španiji in Franciji ni več sotesk, ki bi ostale skrite in bi jih še bilo treba raziskati. Obe področji sta bili dodobra raziskani, poleg tega pa na spletu in v knjigah obstaja veliko opisov sotesk. Ostala področja (severna Italija in Švica) so kar nekaj časa veljala za neznana, saj opisi in vedenja o soteskah niso bili zbrani na enem mestu, temveč razdrobljeni med različnimi viri. Severna Italija je postala bolj znana v začetku 21. stoletja, švicarski del pa šele v zadnjih letih. V Italiji imata območji Karnijskih in Julijskih Alp še največ potenciala za odkrivanje novih sotesk.

1.5 GEOLOGIJA SOTESK

Soteske se razlikujejo po dolžini, širini in globini, izklesane so v različne vrste kamnin in vegetacije in so izpostavljene različni količini vode (Van Tilburg, 2000). Vse so nastale kot posledice erozije zemlje, kamnin in vegetacije, normalno pod vplivom vode. Ostali faktorji, ki vplivajo na topografijo kanjona, so premikanje tektonskih plošč, veter, padavine, temperatura tal in zraka, vegetacija, živalstvo, nadmorska višina, potresi, plazovi ter ledeniška in vulkanska dejavnost. Visoke stene so zaščitni znak soteske. Nekatere so popolnoma gladke, nerazčlenjene in ne omogočajo izhoda, nekatere pa so položnejše in omogočajo enostaven izhod (Van Tilburg, 2000).

Na področju Alp so divje soteske skrite med visokimi vrhovi, kjer so se skozi leta globoko zarezele v gorovja. V teh soteskah domujejo reke, slapovi in zeleni tolmoni, ki se skrivajo na dnu visokih sten in v senci bujne vegetacije. So izreden produkt neverjetno močnih sil erozije, ki so nastale ob premikanju in taljenju ledenikov pred milijoni let. Ledeniki so že davno izginili, soteske pa kot posledica delovanja sil kažejo na to izredno moč erozije.

V nasprotju z gorami, ki obkrožajo soteske in so bolj monolitne, so soteske bolj razčlenjene in k sebi privabijo prav določeno populacijo ljudi. Ti so pripravljeni kljubovati prav posebnim težavam v soteskah in premagati nevarnosti, ki prežijo na njih.

Soteskanje se izvaja na odmaknjenih mestih, večinoma stran od gosto naseljenih območij. Teren je robusten in največkrat do sotesk vodijo ozke, neutrjene stezice.

Voda je v trdo kamnino vdolbla ozke soteske, ki so najprimernejše za soteskanje. Soteske imajo izredno lepo oblikovane stene, naletimo pa tudi na mnoge tolmune in veličastne slapove. Kamnine, v katerih so se oblikovale soteske, lahko razdelimo na tri večje skupine: sedimentne, magmatske in metamorfne.

Sedimentne so apnenec, peščenjak in konglomerat. Tla so v plasteh, v kamninah je moč najti fosile, soteske pa imajo obliko črke V, kajti globlje kot se soteska spusti, trša je kamnina. Izjema so soteske v peščenjaku, ki so izredno ozke in globoko izoblikovane v površje. Kamnina do določene mere srka dež, voda pa se shranjuje v podvodnih jezerih.

Metamorfni kamnini sta lehnjak in gnajs. Oblikovala sta se pod vplivom pritiska in vročine v zemeljskih plasteh. Sta ostra in izredno lomljiva. Oblika sotesk je bolj odprta kakor pri sedimentnih kamninah. Kamnina dejansko ne prepušča padavin, temveč se voda zbira na najglobljem delu soteske.

Magmatski kamnini sta granit in bazalt. Oblikovala sta se pod izrednim pritiskom in visoko vročino v spodnjih zemeljskih plasteh. V njiju ne najdemo fosilov. Soteske so oblikovane bolj odprto, v obliki črke U, ki spominja na trebuh. Granit je popolnoma vodonepropusten, tako da voda odteka na najnižji del soteske.

1.6 OPREMA ZA SOTESKANJE

Oprema za soteskanje je sorodna opremi, ki se uporablja pri ostalih športnih aktivnostih v naravi. V zadnjih letih se pojavlja vedno več opreme izključno za soteskanje, v večini primerov pa se še vedno uporablja oprema, ki se uporablja pri drugih športih (Van Tilburg, 2000).

V osnovi lahko ločimo opremo na dva sklopa: na opremo, povezano z vodo, in na opremo, vezano na tehnične manevre v soteskah.

1.6.1 OPREMA, POVEZANA Z VODO

Opremo, ki je povezana z vodo, lahko ločimo dva sklopa, in sicer tisto, ki jo imamo vedno s seboj, in tisto, ki jo imamo s seboj pogojno oz. je odvisno od tega, v kakšne vrste kanjon se odpravljamo.

Ker je voda v soteskah navadno mrzla, je obvezna uporaba neoprenske obleke. Ta ne ohrani uporabnika popolnoma suhega, temveč se zadržuje toploto tako, da se segreva voda, ki je tik ob koži (Van Tilburg, 2000). Debelina neoprena je odvisna od časa, preživetega v vodi, in od temperature vode ter zraka. Za večino evropskih

sotesk je priporočljivo, da je debela pet milimetrov in da ima kapuco. Drugače je v soteskah v toplih podnebjih, kjer je tudi voda topla. Možna je uporaba neoprenskih oblek, ki se uporabljajo tudi pri drugih vodnih športih. Za komercialno soteskanje in zahtevnejše uporabnike pa je priporočljiva uporaba oblek, izdelanih posebej za soteskanje, saj imajo posebne ojačitve na predelih, ki so stalno izpostavljeni stiku s skalo: na kolenih, komolcih in zadnjici.

Med opremo, ki naj bi jo imeli vedno s seboj, spadajo neoprenska obleka, maska, nož, piščalka in vrv za reševanje iz vode. Poleg tega so potrebni tudi obutev s podplatom, ki ne drsi, in dovolj tople neoprenske nogavice. Maska mora imeti robusten okvir, ravno, tempirano steklo in prekrit nos. Nož je del opreme, ki nam v primeru težav lahko reši življenje, kadar je treba vrv nujno prerezati. Vrv za reševanje iz vode mora biti dolga med deset in dvajset metrov.

Vrsto opreme pa vzamemo s seboj pogojno oz. takrat, kadar vemo, da bo soteska to zahtevala. Rešilni jopič nam služi za boljšo plovnost in hkrati kot dodatna zaščita pred udarci. Kadar se odpravimo v sotesko v zgodnjem spomladanskem času ali pozno jeseni, je voda še posebej mrzla in takrat s seboj vzamemo rokavice. Tudi v poletnem času nam pridejo prav v vodnatih kanjonih, kjer večino časa preživimo v vodi. Kadar rokavice uporabljamo tudi za ravnanje z vrvjo, potapljaške rokavice niso ustrezne, saj z njimi nimamo ustrezne kontrole nad vrvjo. V takšnih primerih so najboljše rokavice, ki so dodatno ojačane z usnjem in s katerimi je oprijem vrvi boljši.

1.6.2 OPREMA, POVEZANA S TEHNIČNIMI MANEVRI

Na drugi strani imamo opremo, ki je neposredno in posredno povezana z izvajanjem vrvnih manevrov v soteskah: vrv, vponke in ostali tehnični pripomočki, pas, zanke in pomožne vrvice, čelada in nahrbtnik.

Uporabljajo se alpinistične vponke. Priporočljiva je uporaba vponk različnih proizvajalcev, saj imajo vponke proizvajalca svoje karakteristike. Razlikujejo se po obliki, velikosti in premeru. Poznamo vponke hruškaste oblike (vponke HMS), D-oblike in ovalne vponke. Med vponkami je priporočljivo imeti tudi eno manjšo vponko z matico. Ta nam pride prav na sidriščih, kjer je za namestitev vponke malo prostora. Vponke so narejene iz dveh materialov, in sicer iz aluminija in železa. Aluminijaste so lažje, železne pa imajo višjo lomilno moč. Za doseg norme UIAA morajo vponke imeti minimalno 22 kN dolžinske in 6 kN diagonalne nosilnosti. Ko na vponki opazimo očitne znake obrabe, jo je treba zamenjati. Takšni znaki so: vratca se ne zapirajo več avtomatično ali pa se ne zapirajo do konca, pojavijo se očitni znaki mehanske obrabe ali pa poškodba na vponki, ko ta ni več v prvotni obliki.

Za zaščito glave se uporabljajo alpinistične čelade, ki ustrezajo normi UIAA in morajo biti testirane za padajoče kamenje. Vse čelade, ki ustrezajo normi UIAA, ustrezajo pogojem in so primerne za uporabo, saj vse zaščitijo pred padajočim kamenjem. Ker se čelada uporablja v vodi, je pomembno, da ima dovolj lukenj, skozi katere lahko odteka voda. Tu lahko omenimo industrijske čelade, ki izpolnjujejo potrebno normo in

varujejo pred padajočimi objekti, vendar nimajo dovolj lukenj, kar pomeni, da voda ne odteka ustrezno. Priporočljivo je, da je čelada žive barve, saj je posledično opaznejša. Poleg vseh tehničnih karakteristik mora biti čelada tudi enostavno nastavljiva.

Pri soteskanju se uporabljajo dinamične in statične vrvi (Van Tilburg, 2000). Dinamične morajo ustrezati normi EN 892, statične pa normi EN 1891. Dinamične vrvi se raztezajo do 12 %, statične pa le 5%.

Življenjska doba opreme je težko določljiva. Dejansko ima vsak kos individualno pogojeno življenjsko dobo, ki je predvsem odvisna od frekvence uporabe. Pas naj bi menjali na 3–5 let, zanke in vrvi pa na 2–4 leta. Vendar so izkušnje pokazale, da je življenjska doba vrvi veliko krajša in zelo sovpada s količino uporabe. Idealno mesto za shranjevanje opreme je suh, zaprt prostor, brez direktne sončne svetlobe, brez mehanskih, temperaturnih in kemičnih vplivov na vrv.

Vrv in sod z ostalo potrebno opremo nosimo v nahrbtniku. Dandanes obstaja na trgu veliko različnih nahrbtnikov za soteskanje. Glavna razlika med njimi je v tem, da imajo nekateri le en velik prostor, nekateri pa imajo več manjših prostorov. Prvo pomoč, suha oblačila, mobitel in ostalo imamo spravljeno v vodonepropustnem sodčku, ki ga namestimo na dno nahrbtnika. Nad sod pa nato zložimo vrv, ki jo uporabljamo pri vrvnih manevrih.

Med ostalo opremo sodi še prva pomoč, ki mora vsebovati vse nujne reči, da lahko v soteski ustrezno oskrbimo ponesrečenca. Dodamo ji še astronautsko folijo in sveče, ki jih lahko uporabimo v primeru nesreče.

1.7 TEHNIČNA ZAHTEVNOST SOTESK IN OCENJEVANJE

Na težavnostni lestvici najdemo celotno paleto sotesk; od tehnično lahkih pa do izredno zahtevnih. Velikokrat sta najbolj spektakularni sama estetika in izgled soteske in ne njena tehnična zahtevnost. Spodnji parametri za ocenjevanje sotesk so povzeti po sistemu CIC usposabljanja vodnikov.

Struktura:

Črka V pomeni *vertical*; stopnje od 1 do 7.

Črka A pomeni *aquatic*; stopnje od 1 do 7.

Rimske številke od I do VI pomenijo zahtevnost soteske (možnost izhodov v sili; zaprtost soteske).

Primer: soteska Jerečica v okolici Bohinja ima oceno V2 A2 I, kar pomeni naslednje:

- V2: spusti ob vrvi do 10 metrov; spusti so enostavni,
- A2: plavanje v tolmunih oz. toku do 10 metrov. Tok je miren. V soteski so skoki do višine 3 metrov in kratki spusti, primerni za tobogane.
- I: izhod iz vode je možen enostavno in hitro. Soteska ni zaprta in izhod je možen ves čas. Skupni čas za izvedbo ture, ki vključuje pristop, spust in pot nazaj do izhodišča, traja manj kot 2 uri.

V: vertikalna

- V1: ni spustov ob vrvi, vrv za napredovanje ni potrebna, ni elementov plezanja,
- V2: spusti ob vrvi do 10 metrov; spusti so enostavni,
- V3: spusti ob vrvi do 30 metrov z malo vode; spust se konča v mirnem tolmunu; hoja po drseči ali nestabilni podlagi; potrebni so elementi plezanja navzgor in navzdol,
- V4: spusti ob vrvi, višji od 40 metrov, z malo vode; ob spustu se lahko pojavijo težave (potrebna nastavev vrvi za spust); potrebna izgradnja vrvnih ograj; konec spusta ni viden na začetku spusta; tolmini na zaključku spusta niso mirni; plezanje do IV. težavnostne stopnje oz. A0,
- V5: spusti po vrvi potekajo po srednje močnem in močnem toku in zahtevajo planiranje; tok nas lahko zanese iz ravnotežja ob spustih; izpostavljene vrvne ograje; na koncu spusta se je zahtevno znebiti vrvi (ker zaključimo v tolmunu in plavamo); plezanje od V. stopnje oz. A0,
- V6: spusti ob vrvi v visoki in zelo visoki vodi; potrebno je planirati spust; zahtevna izdelava sidrišč; dostop do sidrišč ni enostaven; spusti se zaključijo v tolmunih z močnim tokom;
- V7: spusti ob vrvi v visoki in zelo visoki vodi; potrebno je planirati spust; zahtevna izdelava sidrišč; dostop do sidrišč ni enostaven; spusti se zaključijo v tolmunih z močnim tokom; pazljivost ob sifonih in luknjah.

A: vodnatost:

- A1: vode sploh ni oz. gre za hojo po mirni vodi,
- A2: plavanje do 10 metrov v mirni vodi, skoki do 3 metrov, kratki tobogani,
- A3: plavanje do največ 30 metrov v mirni vodi; tok je konstanten in ni miren, enostavni skoki od 3 do 5 metrov, daljši in strmejši tobogani,
- A4: za plavanje je potrebna dodatna energija; srednje močan tok; težki skoki med 5 in 8 metri; dolgi tobogani; sifon globine/dolžine 1 meter,
- A5: daljše plavanje v mrzli vodi; plavanje v močnem toku, močnejše horizontalno in vertikalno premikanje vodnih tvorb, enostavni skoki 8–10 metrov, težki skoki 5–8 metrov, velik sifon do globine/dolžine 2 metrov,
- A6: plavanje po močnem toku; plavanje po zeleni smeri je težko in zahteva veliko dodatne energije; močno vertikalno in horizontalno gibanje vodnih tvorb;

enostavni skoki 10–14 metrov; težki skoki 8–10 metrov; sifon 3 metre v dolžino/globino,

- A7: plavanje poteka v izredno močnem toku; enostavni skoki, višji od 14 metrov; težki skoki, višji od 10 metrov; sifon, večji od 3 metrov; ohranjanje smeri plavanja je oteženo.

I–VI: zahtevnost soteske in možnost izhodov

- I: pot iz vode je enostavna; izhodi v sili so na voljo ves čas; skupna dolžina ture (s pristopom, spustom in vračanjem na izhodišče) je manj kot 2 uri,
- II: dokaj enostaven izhod iz soteske; izhodi v sili so možni na vsakih 30 minut; skupna dolžina ture 2–4 ure,
- III: iz soteske oz. stran od vode je možno priti v 30 minutah; izhodi v sili se pojavljajo na eno uro; skupna dolžina ture 4–8 ur,
- IV: da se povzpne dovolj visoko od vode, je potrebna ena ura; izhodi v sili so na voljo na 2 uri; skupna dolžina ture 8–24 ur,
- V: da se uspešno dvignemo stran od vode (merilo za 5 ljudi), traja 2 uri; izhodi v sili na voljo na 4 ure; skupna dolžina ture 24–48 ur,
- VI: da se uspešno dvignemo stran od vode (merilo za 5 ljudi), traja več kot 2 uri; izhodi v sili na voljo na več kot 4 ure; skupna dolžina ture več kot 48 ur.

Soteske se večinoma ocenjuje na podlagi zgornjih kriterijev. Za pridobitev določene ocene mora soteska zadostiti le enemu izmed kriterijev, ne pa vsem elementom za določeno oceno.

1.8 NEVARNOSTI SOTESKANJA

Visoka voda

Utopitve ostajajo na prvem mestu med vzroki smrtnih nesreč pri soteskanju. Glavni krivec so poplavni valovi, ki presenetijo soteskarje. Veliko udeležencev že na začetku slabo oceni vodostaj vode in tako posledično sebe in ostale spravlja v veliko nevarnost s tem, ko se podajo v kanjon. Podaljšana deževna obdobja ali pa mokra pomlad pomenijo, da bo med poletjem v soteski več vode kot navadno. Zato se je treba vedno prepričati o aktualnem vodostaju, o dogajanju, povezanem s tem, in vremenu v preteklih dneh. Povečan nivo vode pomeni tudi večjo zahtevnost kanjona in v takšnem primeru neskladje z opisi v vodnikih. Posebno pozornost je treba nameniti soteskam, kjer je na začetku ali nad njim jez, voda pa je regulirana z zapornicami. Tu se je vedno treba pozanimati o tem, kdaj bodo uravnavali vodo in ali jo bodo spuščali. Pomembna je primerjava trenutnega rečnega pretoka s pretokom v

dneh pred obiskom. Take informacije je težko pridobiti, še posebno, ko obiskujemo soteske v tujini.

Glavna nevarnost v divji vodi so turbulentni tolmeni. V njih je težko plavati in že zgolj ostati na gladini. Pod mestom, kjer pada slap v tolmun, nas vleče tok navzdol, prav tako pa tudi ob bregu. Na teh mestih ves čas preti nevarnost, da bo tok človeka potegnil pod vodo, zato se jim je praviloma bolje izogibati. To lahko storimo na dva načina. Lahko skočimo v mirni del ali pa uporabimo tehniko spusta z deviacijo spuščanja ali pa z vodenim spustom (izognemo se spuščanju npr. direktno pod slap, temveč potek vrvi speljemo tako, da je spust ob vrvi varnejši).

Ena izmed večjih nevarnosti je tudi močan vodni tok. Tam, kjer voda prehaja v slap, lahko močnejši tok človeka odnese preko slapu. Nevaren pa je tudi na ožjih oz. tehnično zahtevnejših plavalnih odsekih, kjer bi lahko človeka vodni tok pritisnil oz. vrgel ob skale. Ko plavamo s tokom, je pomembno, da ležimo na hrbtu, noge pa so spredaj. S takšnim načinom zmanjšamo možnost poškodb, saj teren tipamo z nogami. Potrebno je biti pazljiv tudi na sifone. Ustvarijo se pod gladino, največkrat med skalami. Na ozkem prehodu med dvema skalama ali pa skozi luknjo v skali nastane močan tok, ki prodira skozi. V primeru, da nas ujame sifon, postane luknja premajhna, da bi nas potegnilo skozi, in zato v takšnih primerih žal pomoči ni.

Poplavni val

Nevihte se lahko zgodijo nenadoma. Ko se dež pojavi hitro in v velikih količinah, tla ne morejo sprejeti vse vode in posledica je poplavni val (Van Tilburg, 2000). Poplave lahko povzročijo izredno močno kratkotrajno deževje ali pa dolgotrajno deževje ter topljenje snega v spomladanskem času. Seveda pa poplavni val direktno povzroči tudi odprtje jezu v soteskah, ki imajo na vrhu zajezeno jezero. Pomembno je, da se, preden se odpravimo v sotesko, prepričamo o vremenski napovedi in tudi pogledamo na nebo, kaj se dogaja z vremenom. V primeru, da v soteski opazimo hitro dvigovanje gladine, se je treba dvigniti na višje predele. Najboljši znak je suha vegetacija ali pa drevesa. V nobenem primeru ni primerno vztrajati po soteski navzdol in skušati čim prej priti do njenega konca. Treba se je povzpeti stran od gladine in počakati, da se ta povrne v normalni vodostaj.

Padavine

Močnejše padavine so posledica prihajajoče fronte ali popoldanskih neviht. Fronte lahko velikim predelom Alp prinesejo dalj časa trajajoča deževna obdobja, medtem ko so popoldanske nevihte krajše, vendar veliko intenzivnejše in lokalizirane na manjša območja. Nevihte in močne nalive povzročajo kumulonimbusi, ki se razvijejo kumulosov pod vplivom dvigovanja vlažnega zraka. Proces pospešijo visoke dnevne temperature in relief. Takšne vrste neviht so veliko pogostejše v soteskah severne Italije in na območju Ticina v Švici kot kjerkoli drugje po Evropi. Vzrok za to je topel mediteranski zrak, ki potuje z juga. V nasprotju s frontami, ki jih je lahko predvideti in napovedati vreme, je popoldanske nevihte težko napovedati in določiti območje, kjer

bodo najmočnejše. Kot smo že omenili, je treba ves čas spremljati, kaj se dogaja na nebu in prežati na tvorjenje nevihtnih oblakov.

Topljenje snega in ledenikov

Topljenje snega in ledu lahko nevarno vplivata na dvig gladine, saj skozi dan temperature narastejo in posledično pride do dviga nivoja vode. Na to moramo paziti predvsem v spomladanskem času, po koncu zime in pa med poletjem v soteskah, ki se iztekajo izpod ledenikov.

Umetno narejeni jezovi

Veliko sotesk po Alpah ima umetno konstrukcijo, ki se uporablja za pridobivanje hidroenergije. Presenetljivo je, da je ne glede na vse večjo popularnost in razvoj športa še vedno težko dobiti točne podatke o tem, kdaj bodo spuščali vodo čez sotesko oz. odpirali zapornice. Do spuščanja vode preko zapornic lahko pride ali zaradi zaustavitve elektrarne ali pa zaradi močnih padavin, ko rezervoarji več ne morejo zadrževati vode in je enostavno treba spustiti zapornice. V primeru, da bi se soteskar takrat znašel v soteski, bi bilo to zanj po vsej verjetnosti pogubno. V Švici je največkrat možno poklicati v hidroelektrarno in se pozanimati o tem, ali oz. kdaj bodo spuščali vodo, medtem ko v Italiji tak sistem še ni vzpostavljen, kar je treba upoštevati kot del tveganja. Dandanes je najboljša opcija, da se o zadevi pozanimamo pri lokalnih prebivalcih.

Skoki in spusti

Lahko bi trdili, da kdor ni bil pripravljen in ni v soteski preizkusil skokov in spustov v vodo, enostavno ni v polni meri doživel vseh čarov tega športa. Poleg tega, da so skoki in spusti izredno zabavni, pomenijo tudi hitrejše in v določenih situacijah tudi varnejše napredovanje (npr. ko se spust ob vrvi konča v najmočnejšem in turbulentnem toku).

Sidrišča

Kvalitetno narejeno in dobro sidrišče za spust je ključnega pomena. Naše življenje visi na eni točki, to je na sidrišču. Pri spustu ob vrvi je vedno priporočljivo uporabljati sidrišča iz najmanj dveh točk (Bull, 2008). Velikokrat so sidrišča v soteskah omejena le na en svedrovec ali rinko ali pa na dva, ki med seboj nista povezana. V primeru, da imamo dva ločena svedrovca, ju je treba med seboj ustrezno povezati. Ko pa imamo le eno sidriščno točko, je priporočljivo izdelati še eno kot dodatno varnostno točko v primeru, da bi prva popustila.

Preden uporabimo sidrišče, se moramo prepričati, ali dobro drži in ali so na njem znaki dotrajanosti. Sidrišča so konstantno izpostavljena vodi in vsemu materialu, ki

ga nese voda skozi sotesko. Kadar smo v dvomih, izberimo alternativnega ali pa naredimo novo sidrišče. V redkeje obiskanih kanjonih je potrebna še posebna previdnost. Velikokrat je treba menjati sidrišča ali pa vsaj najlonske trakove in pomožne vrvice, iz katerih so izdelana.

Poškodba ali izguba vrvi

Izguba vrvi predstavlja najbolj črni scenarij, ki si ga lahko zamisli soteskar. V najboljšem primeru je to napaka, ki nas le finančno udari po žepu, v najslabšem pa prepreči nadaljevanje poti po soteski in dosego izhoda iz soteske.

Vrv se nam lahko zatakne ob tem, ko jo vlečemo dol skozi sidrišče, lahko se zagozdi ali ovije okoli naplavin v vodi ali skal pod gladino (Bull, 2008). Ustrezno ravnanje z vrvjo je ključ do uspeha, da se nam to ne zgodi. Treba je poskrbeti, da imajo vse vreče z vrvmi ustrezne plovne pripomočke (prazno plastenko ali napihnjeno nepremočljivo vrečo), in biti pozoren, da vreč ne mečemo navzdol po soteski, saj nam jih lahko tok odnese naprej.

Vrv se lahko poškoduje na več načinov. Eden izmed pogostejših vzrokov za to so ostri robovi, ki poškodujejo plašč in ga uničijo. Pri spustih po vrvi je obremenitev na vrv izredno velika in takrat je vrv najbolj dovzetna za poškodbe.

Obstaja več načinov za reševanje situacije s poškodovano vrvjo. Še najboljša je preventiva, ki pomeni, da nosimo s seboj dodatno, rezervno vrv. Tako lahko nadaljujemo po soteski tudi v primeru izgube primarne delovne vrvi.

1.9 SOTESKANJE V PRIMERJAVI Z OSTALIMI ŠPORTI

Soteskanja ne moremo uvrstiti med enostavne prostočasne zvrsti (Šegula, 1996). Gre za aktivnost, v kateri se odvisno od terena in načina gibanja prepletata alpinistični in vodnošportni značaj (Šegula, 1996). Poleg tega pa je pri soteskanju tudi močan raziskovalni aspekt. To velja predvsem za tiste soteske, ki se na novo odkrivajo in v katerih soteskarji doživljajo podobno kot raziskovalci pred leti. Poleg tega pa se soteska z vsakim deževjem spreminja in vsakokrat nam lahko ponudi različne težave in ovire.

2. SOTESKANJE V SLOVENIJI

2.1 ZGODOVINA SOTESKANJA V SLOVENIJI

Pri nas bi lahko kot prvo dejanje, ki je spominjalo na soteskarstvo, šteli raziskovanje Škocjanskih jam. Leta 1815 je Jože Eggenhofner preplaval del Reke, nato pa se je leta 1839 Jakob Svetina z splavom in baklo spustil po delu Reke, kar je veljalo za izredno dejanje (Kladnik, 2009).

Prvi dokumentirani soteskarski spust v obliki, kot ga poznamo danes, sta leta 1983 izpeljala Rado Smerdu in Peter Skoberne, ki sta preplavala korita Mostnice pri Bohinju (Kladnik, 2009). Svojo dogodivščino sta opisala v sliki in besedi v Planinskem vestniku leta 1984. Kar nekaj časa sta si ogledovala sotesko, nato pa sta se sušnega poletja 1983 odločila, da opravita spust (Skoberne, Smerdu, 1984). Vodostaj je bil nizek, temperature pa obetavne. Po pregledu soteske z roba se jima je zdel spust vse bolj mogoč. Pri vodnem zajetju, pod planinsko kočo na začetku Voj, sta se oblekla v neopren in se nato podala v hladno vodo. Presenetila ju je dolžina zgornjega dela soteske. Menjavali so se tolmeni in ozki prehodi, ki so se vrstili do konca, ko sta prispela do naravnega mostu (Skoberne, Smerdu, 1984). V srednjem delu je postajala reka vse bolj vodnata, saj se v Mostnico izliva več manjših pritokov z obeh strani. V spodnjem delu se soteska razširi in tam sta večino časa preživela v vodi. Imela sta težave z oblačili in ohranjanjem toplote, saj je bil eden brez rokavic, drugi pa je imel pokvarjeno zadrگو. Spodaj sta pri jezu izstopila in se po dveh urah in pol znašla na koncu soteske (Skoberne, Smerdu, 1984).

Izmed slovenskih sotesk so na začetku za največjo uganko kar dolgo veljala korita Mlinarice v Zgornji Trenti. Poznana sta bila njihov vzhodni in zahodni del, kar je bilo vmes, pa je bila uganka. Številnih zavitih in previsnih, do 70 metrov visokih sten soteske še ni videlo nobeno oko (Kladnik, 2009). Prvi ogledni spust v sotesko so leta 1989 opravili Igor Krevelj, Miha Meško, Bogdan Kladnik in Iztok Vilić. Presenečeni so ugotovili, da voda pada v petdesetmetrskem slapu. Zaradi nezadostne opreme so se morali vrniti.

Teden dni kasneje sta se v sotesko Mlinarice vrnila Bogdan Kladnik in Igor Krevelj, tokrat s popolno alpinistično in jamarsko opremo. Uspešno sta se spustila čez prvi slap, nadaljevala s plezanjem in jamarskimi spusti preko naslednjih slapov in tako prodrla do četrtega slapu. V tistem trenutku se je nad Trento razbesnela nevihta, stemnilo se je in voda je začela naraščati. Zato sta se s pomočjo pritrjenih vrvi hitro vrnila na površje.

Dober mesec kasneje sta se ponovno vrnila. Čez poznane dele soteske in težave je šlo veliko hitreje. Nadaljevala sta preko petega, petindvajset metrov visokega slapu, nato pa skozi zlizana korita v obliki dvojnega S. Po zaključnem izstopnem slapu sta se ponovno znašla na dnevni svetlobi.

Leta 1983 sta Bogdan Kladnik in Boštjan Veber odkrivala tudi soteske na bohinjskem koncu. Oktobra sta se lotila raziskovanja Grmečice in Ribnice. Grmečica ni prestavljala večjih težav, saj je njena soteska kratka in tehnično ni preveč zahtevna (Kladnik, 2009). Pri raziskovanju sta uporabljala tudi napihljiv čoln, s pomočjo katerega sta se vozila po kotlicah in tolmunih. Podobno zgodbo sta pričakovala tudi v soteski Ribnice, vendar sta se uštela. Glede na zemljevid naj soteska ne bi bila dolga, zato sta vanjo vstopila šele okoli enajstih dopoldne. Šele dvanajst ur pozneje sta se izmučena in v popolni temi izvlekla iz soteske. V njej so se neprestano menjali ozki prehodi, tolmeni, slapovi in zagozdena debla. Tako sta zadnjo tretjino spusta izvedla s pomočjo ene slabe svetilke v praktično popolni temi. Spust skozi Ribnico je dal raziskovalcem vedeti, da ozke soteske niso primerne za raziskovanje s čolnom. Dogodek v Ribnici in kasnejši v Mlinarici sta bila tudi razloga, da so se s tem športom začeli ukvarjati resneje in da so ubrali drugačen pristop (Kladnik, 2009).

Maja 1990 so se Andrej Narobe, Iztok Vilić in Bogdan Kladnik ponovno odpravili v Mlinarico. Glede na pretekle obiske so bili prepričani, da jo dovolj dobro poznajo (Kladnik, 2009). Na vstopu je vodostaj reke deloval normalno. Spustili so se preko visokega slapu in za seboj tudi potegnili vrvi, kar jim je onemogočilo vrnitev. Edina pot je tako vodila naprej po soteski. Čakalo jih je veliko presenečenje, saj so skale in grušč, po katerih so hodili v preteklih obiskih, sedaj zamenjali globoki tolmeni in brzice. Za prehod, za katerega so prej potrebovali dobri dve uri, so sedaj potrebovali praktično ves dan. Divje vode so se še konkretnije razbesnele malo pred izhodom. Tako so prišli do točke, ko niso mogli nadaljevati ali se vrniti. Čakanje na reševalce bi bilo v mrzli in vlažni soteski nemogoče, zato so se odločili, da poizkušajo z edino možnostjo rešitve, ki je pomenila, da morajo izplezati po steni navzgor. Stene sotesk so zlizane in ta vzpon je zanje pomenil eno najtežjih smeri. Naposled jim je le uspelo in tako so se znašli na robu stene v trdi temi. Po tej izkušnji jim je spoštovanje do divje vode le še naraslo (Kladnik, 2009).

V naslednji sezoni sta si Kladnik in Narobe omislila boljšo in predvsem primernejšo opremo. Velika sprememba so bili neoprenska obleka, kapa, rokavice, čevlji. Debelina 4,7 mm je pomenila, da so oblačila ustrezno ščitila pred hladno vodo. Poleg oblačil je bila novost tudi zaščitna oprema, kot so čelada, ščitniki za kolena in rešilni jopič, ki je poskrbel tudi za boljšo plovnost. Na čevlje sta si lahko naredila tudi plavuti, ki so omogočale boljše gibljivost v brzicah. Za soteske in slapove sta si omislila najlonski kombinezon, ki sta ga oblekla čez neopren. Fotografsko in drugo opremo pa sta shranila v nepremočljive plastične posode, kakršne uporabljajo jamarji (Kladnik, 2009).

Skupaj z izboljšanjem opreme se je pričel tudi načrten trening, najprej na Savi Bohinjki in kasneje tudi na Soči. Trening na reki jima je omogočil, da sta spoznavala moč vode in se učila prepoznavanja nevarnosti iz oblike skal in vrtincev. Plavala sta po brzicah, raziskovala obnašanje telesa v tokovih in protitokovih in ugotavljala lastno plovnost (Kladnik, 2009). Kladnik je zapisal, kaj je bila najpomembnejša izkušnja, ki sta jo pridobila s treningom na divji vodi: »Nikoli ne podcenjuj moči vode in ne

precenjuj lastnega znanja. Brezskrbnost se lahko hitro maščuje in sorazmerno majhen pretok vode te lahko med pol metra širokimi stenami stisne z nesluteno močjo in ves potolčen in ponižan moraš priznati premoč močnejšemu nasprotniku« (Kladnik, 2009).

Načrtno izvedeni trening se je obrestoval in septembra leta 1991 sta se odpravila na t. i. turnejo po slovenskih soteskah. Najprej ju je pot vodila v dolino reke Učje, ki priteče iz Italije in se po šest kilometrov dolgi, globoki in skoraj povsem nedostopni dolini prebija do Soče. V Učjo se izpod Skutnika v Kaninskem pogorju izliva Globoški potok. Gre za številne slapove, visoke do štirideset metrov, in vmesne tolmune, ki bi po lepoti zlahka konkurirali Martuljškim slapovom, Savici in Peričniku (Kladnik, 2009).

Nekaj dni kasneje sta se zopet odpravila v sotesko Mlinarice. Stare kline za sidrišča sta nadomestila s svedrovci, tolmune, ki so jih prej obšli z vrvnimi prečkami in žičnicami, pa sta tokrat enostavno preplavala.

Dva dni kasneje sta preplavala korita Mostnice, dan zatem pa še Učjo.

2.2 SOTESKARSKA OBMOČJA IN KLJUČNE SOTESKE V SLOVENIJI

V Sloveniji je največja gostota sotesk na severozahodu, na območju Zahodnih Julijskih Alp, okoli Bovca, Kobarida in na drugi strani v okolici Kranjske Gore. Od Kobarida proti jugu pa je še eno območje, dokaj na gosto prepredeno s soteskami, to je predel med Tolminom in Idrijo. Tu najdemo veliko sotesk, ki niso dobro poznane in mnogokrat obiskane, vendar skrivajo posebne lepote. Turistično zanimive soteske so tudi v okolici Bohinja in Bohinjske Bistrice. Ne smemo pa pozabiti na severovzhodni del Kamniško-Savinjskih Alp, in sicer za okolico Luč in Logarske doline. Je pa ta del Slovenije tozadevno najmanj raziskan, zato so tu še številne možnosti za raziskovanje novih sotesk.

Večina sotesk na severozahodu je v Triglavskem narodnem parku (TNP), kjer je soteskanje zakonsko urejeno z Zakonom o TNP. Ta narekuje, da je od sotesk, ki se nahajajo na območju TNP, dostop ob pridobitvi soglasja, dovoljen v le tri soteske: Fratarico, Predelico in Jerečico. Zanje veljajo pravila, ki od obiskovalca soteske zahtevajo pridobitev ustreznega dovoljenja TNP. Določen je letni termin, od kdaj do kdaj je soteskanje dovoljeno, in tudi ure na dnevni ravni. Ostale soteske v TNP so zakonsko prepovedane za obisk.

Na drugi strani imamo soteske v okolici Tolmina in Idrije. To področje ne spada v TNP, vendar je obiskovanje sotesk regulirano na drugačen način. Praktično vse so prepovedane za obiskovanje z lokalnimi, občinskimi odloki, kršitelje pa čaka visoka kazen. Pri prepovedi igrajo veliko vlogo lokalne ribiške družine, ki z regulativami omejujejo možnost soteskanja oz. jo popolnoma izničijo.

V okolici Logarske doline takšnih ovir nimajo, tako da je veliko interesa, da bi uredili še več sotesk in bi te postale magnet tako za lokalne prebivalce kot tudi za turiste. Območje skriva veliko potenciala. Najzanimivejši so slap Cuc, Repov slap in soteska Globošak, ki si v tem vrstnem redu sledijo tudi po težavnosti od najlažjega do najtežjega.

2.3. KOMERCIALNO SOTESKANJE V SLOVENIJI

Soteska je komercialno najugodnejša, ko so izpolnjeni nekateri kriteriji: soteska in okolica morata biti vizualno lepo in z lepim razgledom. Vsebovati mora različne elemente soteskanja, tako skoke, spuste ob vrvi in tobogane kot tudi poplezavanje. Vodni tok naj bi bil med 80 und 400 l/s. Pod to mejo je premalo vode in izkušnja ni zanimiva. Nad to mejo pa je že nevarno, saj je tok premočan. Dostop do vstopa v sotesko in izstop ne smeta biti predolga (Schmauch, 2001).

V Sloveniji se komercialno soteskanje izvaja pretežno na dveh koncih, in sicer na Bovškem ter med Bohinjem in Bledom. Omenimo še področje okoli Logarske doline, vendar je tu izrazito manj turistično oblegano. Soteske na Bovškem, ki so najpogosteje obiskane, so Sušec, Fratarica in Predelica. Najbolj popularen je Sušec, ki je tudi najenostavnejši in najmanj tehnično zahteven. Zaradi vseh teh dejavnikov in zaradi dejstva, da se soteske prevečkrat loti brez spoštovanja, pa je to tudi soteska, v kateri se vsako leto zgodi največ nezgod. Komercialno izvedljiva je tudi soteska Globoškega potoka, ki pa je manj oblegana, saj je daljša in zahtevnejša. Ostale soteske so bile pred dvema letoma z Zakonom o TNP prepovedane.

Na področju Bohinja sta komercialno zanimivi dve soteski, Grmečica in Jerečica. Pred leti so izvajali komercialno vodenje tudi v sotesko Mostnice, vendar so to z Zakonom o TNP prepovedali. V soteski Save Bohinjke najdemo še nekaj sotesk, ki pa so komercialno manj zanimive. Tako sta tu še zgornji del Grmečice in Blatni potok (Blatnica). Tudi vanju vodijo komercialno, vendar sta zaradi dolžine dostopa, spusta in težavnosti bolj za avanturiste.

Na severovzhodnem koncu Slovenije je v okolici Luč najbolj komercialno primeren za soteskanje slap Cuc z nekaj slapovi in tolmoni.

Vodenje po soteskah Slovenije se izvaja že vrsto let, vendar se stvari glede varnosti in usposobljenosti vodnikov intenzivneje urejajo šele v zadnjih letih. Včasih je bilo za komercialno vodenje po soteskah pri nas dovolj, da je imel vodnik izpit za reševalca iz divje vode. Toda na reki oz. divji vodi veljajo popolnoma druge karakteristike in posebnosti kot v soteskah, zato je potrebna ustrezna tehnična usposobljenost.

V Sloveniji deluje Soteskarska zveza Slovenije, ki združuje društva in vodnike soteskanja. Bivši predsednik zveze Urban Herzog se je samoiniciativno udeležil usposabljanja pri mednarodni soteskarski organizaciji CIC v tujini in si pridobil potrebna znanja in kompetence za komercialno vodenje. Njegov cilj je bil urediti komercialno soteskanje v Sloveniji in ga narediti bolj varnega, sistematično

organiziranega in pravno urejenega. Za standarde je bilo usposabljanje organizacije CIC idealno in tako se je razvilo nadaljnje sodelovanje, v okviru katerega so že leta 2006 v Sloveniji prvič organizirali usposabljanje za vodnika soteskanja, kasneje pa še leta 2012. Takrat sta bila naziva pomočnik vodnika soteskanja in vodnik soteskanja z mednarodno licenco sprejeta pri Olimpijskem komiteju Slovenije kot eden izmed nazivov usposobljenosti v športu. Tako sta postala normativ oz. nujna potreba za komercialno vodenje po soteskah in izvajanje dejavnosti. Naziv, ki omogoči komercialno delovanje na tem področju, je bilo mogoče dobiti z usposabljanjem preko organizacije CIC, poleg tega pa je treba imeti tudi naziv reševalca iz divje vode C, ki se izvaja in podeljuje pod okriljem Ministrstva za obrambo Republike Slovenije. Seveda je hitro prišlo do težave, saj je bilo do vključno leta 2012 v Sloveniji le deset licenciranih vodnikov soteskanja na podlagi izobraževanja CIC, potreba samo na Bovškem pa je v glavni sezoni med 40 in 50 vodnikov.

Tako sta se ustvarila dva pola, ki sta imela vsak svoje argumente za aktualno ureditev sistema in proti njej. Glavni argumenti proti taki ureditvi so bili, da je usposabljanje preko CIC predrago, da poteka v času, ko je turistična sezona na vrhuncu, da je preobsežno in predolgo. Nekaj agencij je kot alternativo Soteskarski zvezi Slovenije ustanovilo Kanjoning zvezo Slovenije. Napisali so program usposabljanja, ki so ga povzeli po mednarodni organizaciji ICOPRO, in predlagali Olimpijskemu komiteju Slovenije, da ga priznajo kot ustreznega za pridobitev naziva športnega delavca vodnik soteskanja in pomočnik vodnika soteskanja. Izvedli so tudi program usposabljanja, a do podelitve nazivov ni prišlo. Na seji OKS leta 2013 so njihov program zavrnil, saj da ni potrebe po podvajanju usposabljanja, ki ga že organizira Soteskarska zveza Slovenije v sodelovanju s CIC, predlog pa je imel tudi nekaj vsebinskih pomanjkljivosti.

Naslednje leto je Kanjoning zveza dopolnila program in tako je bilo v juniju 2014 na seji Strokovnega sveta Republike Slovenije za šport sprejeto tudi usposabljanje po smernicah Kanjoning zveze Slovenije za pridobitev naziva vodnik kanjonga 2. Tako imamo sedaj dve različni zvezi in dva različna načina usposabljanja posameznikov za naziv.

Oviro pri nadzoru in regulaciji komercialnega soteskanja predstavlja zakonska omejitev, ki določa različno obravnavo za podjetja, ki imajo registrirano dejavnost v Sloveniji, in podjetja, ki imajo registrirano dejavnost v tujini. Po zakonu morajo imeti agencije, registrirane v Sloveniji, vodnike soteskanja z ustreznimi licencami. Na drugi strani pa nadzorniki ne morejo izreči globe in izvajati nadzora nad podjetjem, ki je registrirano v tujini. Praktično gledano se sedaj dogaja, da podjetja iz tujine izvajajo dejavnost v Sloveniji, kjer vedo, da reči niso urejene, ne pa tudi v sosednjih evropskih državah, kjer je vodenje brez ustreznih licenc prepovedano.

Podjetja v Sloveniji se zato poigravajo z mislijo, da bi v tujini ustanovila podjetje in nato dejavnost izvajala v Sloveniji ter tako obšla zakonsko ureditev.

2.4 REKREATIVNO SOTESKANJE V SLOVENIJI

Soteskanje pri nas ne spada med priljubljene športne aktivnosti. Na to zagotovo vpliva dejstvo, da Slovenija nima bogate in dolge zgodovine v tej dejavnosti. Podobno kot v Franciji so soteske pri nas odkrivali jamarji in alpinisti, ki so si zaželeli nečesa novega in so bili željni raziskovanja. Francozi so bili tisti, ki so za slovenske soteske napisali prvi vodnik *Canyones Slovenes*. Napisan je v francoskem jeziku, vendar je ne glede na to pomenil pravo revolucijo. V njem so opisane praktično vse bolj znane slovenske soteske. Nekaterih, ki so bile odkrite in opremljene kasneje, knjiga ne opisuje. Za vsako so navedeni opis, zahtevnost, potrebna oprema in topografska karta. To je bil prvi in na žalost do sedaj edini vodniček, ki je v eni knjigi in na enem mestu zbral vse podatke o slovenskih soteskah. Kasneje so postali podatki dosegljivi na internetu, vendar v Sloveniji nikoli ni bilo interesa, da bi naredili vodniček za slovenske soteske v slovenskem jeziku. Temu zagotovo botruje dejstvo, da populacija, ki bi se ukvarjala s soteskanjem, ni dovolj velika, da bi se to splačalo. Slovenske soteske v Zahodnih Julijskih Alpah so opisane v nekaterih italijanskih vodnikih.

Z rekreativnim soteskanjem se v Sloveniji verjetno ukvarja manj kot 50 ljudi, velika večina od teh pa tudi profesionalno komercialno vodi po soteskah. Le malo je takšnih, ki se ukvarjajo s soteskanjem le kot športno aktivnostjo. Razlog je zagotovo v tem, da za to potrebujemo specifična znanja. Tudi oprema ni enaka kot pri drugih športih v naravi, predvsem zaradi elementa vode.

2.5 ORGANIZACIJA, REGULACIJA IN NADZOR SOTESKANJA V SLOVENIJI

V Sloveniji soteskanje ni enotno regulirano, temveč je vezano na področje, v katerem je določena soteska. Na severozahodu je večji del ozemlja v Triglavskem narodnem parku, ki ga vodi Javni zavod TNP, ustanovljen na podlagi Zakona o Triglavskem narodnem parku leta 1981 (Zakonodaja, 2015). Ta zakon opredeljuje osnovni cilj in namen ustanovitve TNP, ki je ohranitev izjemnih naravnih in kulturnih vrednot, varovanje avtohtonega rastlinskega in živalskega sveta, ekosistemov ter značilnosti neživega sveta. Hkrati je z zakonom določen tudi namen Triglavskega narodnega parka, ki spodbuja trajnostni razvoj in življenje ljudi v parku in njegovi neposredni bližini v skladu s primarnimi varstvenimi cilji in naravnimi danostmi. Eden izmed namenov parka je tudi nudenje možnosti za doživljanje narave in duhovnih vrednot in kulturnega izpopolnjevanja v tem izjemnem alpskem prostoru (Zakonodaja, 2015).

Po tem zakonu mora biti rekreacija podrejena temeljnemu namenu pri razglasitvi našega edinega narodnega parka. Razvijati se mora v doživljanje in izobraževanje v naravi. V občutljivih ekosistemih in na odmaknjenih, mirnih območjih je omejena ali celo odsvetujemo. Oblike rekreacije, pri kateri se uporabljajo motorna sredstva, niso

dovoljene, zgolj telesno in tekmovalno izživiljanje ter množičnost pa prinašata za to okolje negativne posledice (Zakonodaja, 2015).

Zakon o Triglavskem narodnem parku opredeljuje zunanje meje Triglavskega narodnega parka, park pa ločuje na osrednje in robno območje, ki se razlikujeta v režimu varstva. Opredeljeni so varstveni režimi in s tem tudi prepovedi nekaterih aktivnosti v parku, kršitev katerih predstavlja prekrške po zakonu, ki jih ugotavljajo naravovarstveni nadzorniki TNP. Zakon opredeljuje tudi ustroj in delovanje javnega zavoda Triglavski narodni park.

Republika Slovenija ima sistem varstva narave uzakonjen v Zakonu o ohranjanju narave, ki določa ukrepe ohranjanja biotske raznovrstnosti in sistem varstva naravnih vrednot z namenom prispevati k ohranjanju narave, s čimer pomembno vpliva tudi na dejavnost TNP. Delovanje TNP pa opredeljujejo še številni drugi zakoni, kot npr. Zakon o gozdovih, Zakon o kmetijstvu, Zakon o divjadi in lovstvu, Zakon o varstvu kulturne dediščine, Zakon o varstvu okolja, Zakon o vodah, Zakon o urejanju prostora, Zakon o graditvi objektov, in na podlagi teh zakonov sprejeti podzakonski akti, pa tudi mednarodne konvencije in predpisi Evropske unije.

V letu 2010 je bil sprejet nov Zakon o Triglavskem narodnem parku (Uradni list, 52/2010) z novimi normativi in zakoni o turističnih, športnih in rekreacijskih dejavnostih na vodotokih in stoječih vodah, ki niso ribolov po predpisih, ki urejajo sladkovodno ribištvo. Med te dejavnosti spadajo kopanje, plavanje, plovba s plovili, ki so namenjeni turistični, športni, rekreacijski plovbi – raft, kajak, kanu, rečni bob, čoln, jadrnica, soteskanje, potapljanje, ledno plezanje in drsanje (Uradni list, 52/2010). Pri izvajanju dejavnosti se uporablja obstoječo infrastrukturo in ureditve na vodnih in priobalnih zemljiščih. Za izvajanje dejavnosti se ne namešča fiksnih sidrišč.

V Zakonu o TNP je zapisano, da je Triglavski narodni park razdeljen na tri varstvena območja, ki pa se nato na novo delijo na ožja zavarovana območja (preglednica 1). V vsakem območju veljajo različni varstveni režimi, ki pomembno vplivajo na izvajanje dejavnosti na vodotokih in stoječih vodah (Uradni list, 52/2010).

Prvo varstveno območje je osrednje območje, prednostno namenjeno uresničevanju varstva in ohranjanja naravnih vrednot, ohranjanju prvobitne narave, rastlinskih in živalskih vrst, njihov osebkov in habitatov, naravnega razvoja ekosistemov in naravnih procesov brez človekovih negovalnih, vzdrževalnih in drugih posegov. V tem območju sta tudi dopuščena tradicionalna paša na urejenih pašnih planinah v visokogorju in ohranjanje s tem povezane kulturne dediščine (Uradni list, 52/2010). Na tem območju so dejavnosti, kot so kopanje, potapljanje, čolnarjenje in druge rekreacijske dejavnosti na jezerih in vodotokih, izrecno prepovedane.

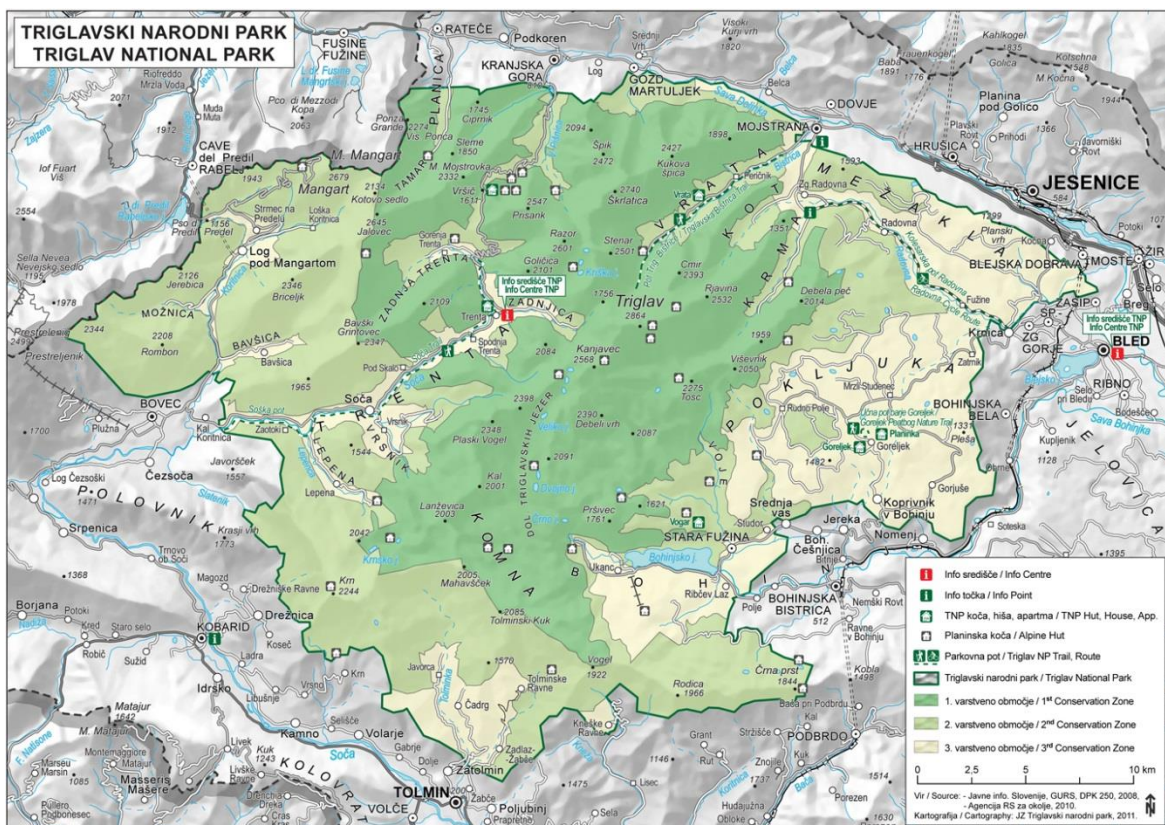
Drugo območje je osrednje območje, kjer je dovoljena tradicionalna raba naravnih virov za potrebe izvajanja dejavnosti sonaravnega kmetijstva in gozdarstva ter trajnostnega gospodarjenja z divjadjo in ribami (Uradni list, 52/2010). Namen tega območja so ohranitev obstoječega stanja narave in kulturne dediščine vsaj v trenutni

kakovosti, preprečitev vnosa novih obremenjujočih dejavnosti in postopno doseganje namenov prvega varstvenega območja ob upoštevanju razvoja dopuščenih dejavnosti (Uradni list, 52/2010). Za to območje velja enaka prepoved za športne in rekreacijske dejavnosti kot za prvo območje. Izjema sta Bohinjsko jezero in njegova neposredna okolica, kjer so dovoljeni kopanje, potapljanje, drsanje, čolnarjenje in jadranje.

Tretje varstveno območje je namenjeno ohranjanju in varovanju biotske raznovrstnosti, naravnih vrednot in kulturne dediščine ter izrazitih ekoloških, estetskih in kulturnih kakovosti krajine, ohranjanju poselitve in spodbujanju trajnostnega razvoja, usklajenega s cilji narodnega parka (Uradni list, 52/2010). Na tem območju je na vodotokih in stoječih vodah dovoljeno izvajanje turističnih, športnih in rekreacijskih dejavnosti, in sicer na za to določenih mestih ter s soglasjem upravljavca narodnega parka.

V okviru treh varstvenih območij obstajajo tudi ožja zavarovana območja. Ta se lahko zavarujejo skladno s predpisi, ki urejajo varovanje narave. Na področju izvajanja turističnih, športnih in rekreacijskih dejavnosti velja tako popolna prepoved za Mala korita Koritnice, sotesko Koritnice in Klužka korita, Loško steno, Sočo – korita Vrsnice, Trento – Kloma, Tolminko – sotesko in korita, Možnico – sotesko, korita, slapove in naravna mostova, Trento – Mlinarico, Trento – Zapotok ter Zadlaščico (Uradni list, 52/2010).

Zakon o Triglavskem narodnem parku in razdelitev na varstvena območja sta močno vplivala na soteskanje, ki je popolnoma prepovedano v prvem in drugem varstvenem območju ter v ožjih zavarovanih območjih. Na podlagi presoje sprejemljivosti in vplivov izvajanja dejavnosti na cilje zavarovanega območja in preverjanja lokacij izvajanja soteskanja v tretjem varstvenem območju je soteskanje dopustno v soteskah Predelica, Fratarica in Jerečica, a le ob predhodno pridobljenem soglasju upravljavca narodnega parka (Uradni list, 52/2010).

Preglednica 1: meje Triglavskega narodnega parka in varstvena območja

V preteklih poletnih sezonah so v zgoraj omenjenih soteskah v tretjem varnostnem območju pričeli beležiti spuste. Vsak vodnik soteskanja, ki opravi turo s klienti, je dolžan to sporočiti na Triglavski narodni park. Treba je sporočiti datum izvedbe ture in število klientov.

Na področju Bovca je treba za Predelico, Fratarico in Sušec plačati dnevno dovolilnico. Pri komercialno vodenih izletih je že vključena v ceno, pri rekreativnem soteskanju pa jo je treba pridobiti. Vstopna in izstopna mesta so ustrezno označena le pri Sušču, kjer so tudi sanitarije. Pri ostalih dveh soteskah ta mesta niso ustrezna označena in se zato za parkiranje in dostop uporabljajo obstoječa infrastruktura in dostopne poti. Na teh dveh mestih tudi ni sanitarij.

NAČRT UPRAVLJANJA TNP 2014–2023

Načrt upravljanja varovanega območja je programski akt, v katerem so določeni načini izvajanja varstva, rabe in upravljanje ter razvojne usmeritve (Javni zavod Triglavski narodni park, 2012). Dokument je ključen, saj je z njim zagotovljen trajno, učinkovito in usklajeno upravljanje z varovanim območjem. Prvi takšen načrt je bil izdelan za leta 2011–2013 in je nastal na podlagi številnih posvetovanj, tako s strokovnjaki kot z lokalnim prebivalstvom. Skupaj z Zakonom o Triglavskem narodnem parku (Uradni list št. 52/10) predstavlja ključni dokument zavarovanega območja, ki zagotavlja učinkovito in usklajeno upravljanje (Javni zavod TNP, 2012).

2.5.1. EKOLOGIJA

Pomembna tema, ki se je je treba lotiti v povezavi s soteskanjem, je ekologija. Dejstvo je, da se soteska v naravnem okolju, kjer so doma živali in rastline. Soteskarska dejavnost ne zavzema samo soteske, ampak vključuje tudi dostopne in izstopne poti ter vhodna in izstopna mesta.

Posebej moramo obravnavati komercialno soteskanje v skupinah in rekreativno soteskanje, kjer so skupine manjše ali pa gre samo za nekaj posameznikov. Prav tako je treba ločiti soteske, ki so opremljene in imajo tudi urejene dostopne in izstopne poti, ter na drugi strani soteske, ki so poredkeje obiskane, pot do njih pa vodi skozi težko prehodni teren.

Soteske, ki so namenjene komercialnemu vodenju večjih skupin, bi morale imeti na vhodnih in izhodnih mestih zagotovljena ustrezna parkirišča in sanitarije. Dostopne poti do vstopa v sotesko morajo biti urejene in ustrezno zavarovane. Treba je zagotoviti, da uporabniki koristijo le glavne dostopne poti in ne alternativ, s katerimi bi dodatno posegli v naravo. Enako velja za izstopne poti. Ob gibanju v naravi je treba spoštovati živali in jih ne dodatno vznemirjati.

Vodena skupina ima lahko potencialno manjši vpliv na sotesko kot. Vodnik skupini predstavi smernice, kakšno je pravilno gibanje v soteski, kje se lahko gibljejo, na kaj morajo biti pozorni. Rekreativni soteskar, ki ni poučen o pravilnem gibanju v soteski in morebitnih negativnih vplivih, pa lahko sam naredi veliko več škode kot celotna skupina.

V Sloveniji v zadnjih letih ni bilo raziskave, ki bi se navezovala izključno na soteskanje in njegov vpliv na okolje. Leta 1996 sta Martin Šolar in Tea Lukan Klavžer izdelala strokovne podlage za uporabo nekaterih vodotokov v TNP v športnorekreativne namene (Šolar, 1997). Pozornost sta namenila soteskam Predelice, Možnice, Koritnice in Mostnice. Ugotovila sta, da vodni športi obremenjujejo okolje, predvsem ob nizkem vodostaju, med drstenjem rib in gnezdenjem ptic. V primeru soteskanja gre za poseganje v izredno občutljiv ekosistem in onesnaževanje vodnih virov na samem izviru. Poleg tega se posledice kažejo s poškodovanjem rastlin v soteski in kamnini, kjer so nameščena sidrišča. Avtorja sta zaključila, da bi se aktivnosti lahko pogojno izvajale na vodotokih, ki ležijo na meji narodnega parka, ker so ti že pod vplivom ostalih dejavnikov. Soteske, ki so v območju TNP, pa bi bilo treba obvarovati pred športnimi aktivnostmi (Šolar, 1997).

Leta 2001 so v Nemčiji v sodelovanju z Nemško planinsko zvezo izdali obsežno študijo na temo vpliva soteskanja na okolje. Glede na statistične podatke je na območjih Nemčije in Avstrije okoli 500 sotesk, od tega je za soteskanje opremljena približno tretjina. Od vseh pa je le slaba desetina takšnih, v katerih poteka tudi komercialno soteskanje (Schmauch, 2001).

V letih 1999 in 2000 so v 26 različnih soteskah naredili raziskavo (Schmauch, 2001). 17 sotesk so pregledali leta 1999, šest od njih pa ponovno še leta 2000. Preostalih devet sotesk je bilo raziskanih v letu 2000. Pri raziskavi so se osredotočili na pregled nekaterih vidikov, s katerimi so prišli do zaključkov o vplivu soteskanja na okolje. To so bili pojav visoke vode oz. poplavnega vala, ribe v vodi, geologija sotesk, frekvenca obiskanosti, mahovi, alge, mikroorganizmi, topografija soteske, zaporedne kaskade in tolmeni, vpliv drsanja po skalah, motna voda, vpliv na vegetacijo v slapu in ob njem, vplivi soteskanja na ribjo populacijo, na rastlinstvo ob bregu soteske ter na živalstvo ob bregu in v zraku nad sotesko.

Vsako izmed omenjenih kategorij so raziskali in prišli do naslednjih izsledkov: soteskanje ne predstavlja negativnega vpliva na rečno vegetacijo, saj na območju rečne struge ni zaslediti posebne vegetacije in favne. Vpliva na mahove in lišaje, ki so razraščeni po strugi. Vendar glede na dejstvo, da se na poseben način premika po soteski (spusti ob vrvi, tobogani, skoki, poplezavanje) le na določeni trasi, ki znaša manj kot 10 % površine, tudi v tem primeru soteskanje nima velikega negativnega vpliva (Schmauch, 2001).

Za minimaliziranje poškodb na kamninah in rastju se lahko uredi in nato uporablja le markirane dostopne in izstopne poti ter določi tudi prostor za gibanje v soteski, tako da kar najmanj vplivamo na strugo. Uporabljamo najenostavnejše prehode po skali, v položnih delih soteske pa za napredovanje hodimo po večjih skalah in se trudimo ne hoditi po mahovih, algah ali dnu struge.

Pri množičnem komercialnem soteskanju je za omilitev posledic na okolje treba izobraziti vodnike. Tako bodo pozornejši na ohranjanje prvobitnosti narave in bodo znanje predajali naprej klientom. Pri ustrezno usposobljenih vodnikih je zavedanje o varstvu narave večje in tako vedenje prenašajo tudi naprej na ostale.

Soteske, v katerih je po vodnih tleh in na slapovih izredno razširjen mah, je priporočljivo obvarovati pred soteskanjem, saj v takih primerih pride do poškodb na izredno občutljivih organizmih (Schmauch, 2001). Tu je govora o soteskah, v katerih je vodni tok nizek in ni močan, tako da soteska niso izpostavljene rednim pojavom visoke vode in prenašanja materiala.

Na mestih v soteski, ki omogočajo tobogan, naj se vsi udeleženci soteskanja podrsajo po enaki poti. Enako velja tudi za mesta, kjer potekajo spusti ob vrvi in v primerih, ko je treba obhoditi oviro in zapustiti strugo.

Ob celotni turi, ki vključuje tako pot skozi sotesko kot tudi dostop in izstop, ne motimo živali z glasnim govorjenjem in spuščanjem raznih zvokov (Schmauch, 2001).

Za zaščito bivalnega prostora živali v soteski in njeni bližini naj se v času parjenja in mladičev prepove vstop v sotesko.

Popolna prepoved soteskanja zaradi okoljskih razlogov ni potrebna (Schmauch, 2001). V soteskah z redno tekočo vodo, v kateri ne prebivajo ribe in za napredovanje

ni treba zapustiti struge, se lahko brez trajnostnih negativnih posledic na rastlinstvo in živalstvo nadaljuje s trenutno intenzivnostjo (Schamuch, 2001).

Glede na zbrane podatke je avtor zaključil s svojim mnenjem, v katerem je zbral zaključke raziskave. Soteske, kjer nikoli ne pride do poplavne visoke vode ali pa le redko, je treba obvarovati pred soteskarsko dejavnostjo. V njih bi bil namreč glavni sovražnik vegetaciji prav človek in ne narava, s komercialnim soteskanjem pa bi prišlo do škode na rastju in kamninah. Takšne soteske bi bilo priporočljivo popolnoma zapreti za komercialno soteskanje (Schmauch, 2001). Vendar po Schmauchovem mnenju popolna prepoved soteskanja zaradi okoljskih razlogov ni potrebna. V soteskah z redno tekočo vodo in kaskadami, zaradi katerih v njej ne prebivajo ribe in v kateri za napredovanje ni treba zapustiti struge, se lahko soteskanje brez trajnostnih negativnih posledic na rastlinstvo in živalstvo nadaljuje s trenutno intenzivnostjo (Schmauch, 2001).

2.6 KLJUČNI IZZIVI ORGANIZACIJE SOTESKANJA V SLOVENIJI

V Sloveniji postaja turizem vse pomembnejša gospodarska panoga, njegovo še večjo uveljavitev doma in v svetu pa med drugim pogojuje tudi kakovostna turistična ponudba, katere sestavni del so tudi različne športne vsebine in programi (Berčič, 2010). Leta 2003 je turistični sektor v Sloveniji ustvaril 824 milijonov evrov dodane vrednosti, turistični BDP pa znaša 1,229 milijona evrov, kar je 4,9 % BDP, ustvarjenega v slovenskem gospodarstvu (Berčič, 2010). K temu moramo dodati še posredne učinke turistične ponudbe, kar procent slovenskega BDP poviša na 7,7 % (Berčič, 2010).

Povezanost športa in turizma prihaja v zadnjem obdobju vse bolj v ospredje. Ti dve povezani področji lahko skupaj zadovoljujeta različne potrebe ljudi, ki kot turisti obiskujejo različna turistična območja (Berčič, 2010).

Danes se šport v turizmu kaže v številnih športnorekreativnih programih posameznih turističnih oz. športnoturističnih središč. Od obdobja, ko se je le manjša skupina ljudi na dopustovanju ukvarjala s športnimi dejavnostmi in tako nadaljevala zdrav življenjski slog, ki ga živi doma, so se zgodile bistvene in pomembne spremembe. Kot namreč kažejo navade sodobnih turistov in tudi razvojni trendi pri nas in drugod po Evropi, postajata šport in športna rekreacija del vsakdana mnogih ljudi (Berčič, 2010). Zato želijo slog, kot ga imajo doma, nadaljevati tudi na potovanjih. To pa pomeni, da imata šport in športna rekreacija v razvoju turizma za določeno področje vse pomembnejšo, marsikdaj celo dominantno vlogo. Danes si ni mogoče predstavljati razvoja nekega turistično-športnega središča brez celovite športne ponudbe (Berčič, 2010).

Kot lep primer zimskega in poletnega turistično-športnega središča v Sloveniji omenimo Bovec z okolico. Velja za eno izmed glavnih športnih središč za izvajanje

adrenalinskih športov v naravi. Prebivalci so neposredno in posredno odvisni od glavnega vira zaslužka – turizma. V turistični sezoni je bil en višek poleti in drugi pozimi. S propadom smučišča Kanin je celotno področje v okolici smučišča doživelo velik udarec. Zaposleni so izgubili službo, prizadeti pa so bili tudi vsi turistični ponudniki v dolini. Smučišče je bilo edini večji magnet za turiste v zimskih mesecih.

Zato je toliko pomembneje, da se uredijo nesoglasja in neurejeni zakoni v zvezi s soteskanjem, ki pomeni velik del dohodka za turistične agencije v poletnih mesecih. Izpad dejavnosti bi pomenil velik udarec za njihov obstoj. Treba bi bilo čim prej urediti stanje, ki bi zagotavljalo varno opravljanje dejavnosti in vneslo strinjanje in zadovoljstvo med vse vključene akterje.

Popolna prepoved soteskanja na celotnem področju TNP ni smiselna in pomeni še en udarec za turizem. Slovenije premore kar nekaj sotesk, ki so izredno lepe in privlačijo rekreativne soteskarje iz drugih držav. Soteske bi bilo treba razdeliti in ugotoviti, katere so dejansko izredno občutljive in jih je treba obvarovati, katere pa so redno izpostavljene silam narave in v njih človeška aktivnost ne bi pomenila dodatne obremenitve.

2.7 REŠEVANJE IZ SOTESK V SLOVENIJI

V Sloveniji pri reševanju iz sotesk sodelujeta Gorska reševalna zveza in Jamarska reševalna služba (Zakrajšek, 2015). V primeru nesreče poteka vse reševanje preko regijskega centra za obveščanje 112. Operater aktivira Gorsko reševalno službo, hkrati pa obvesti tudi Jamarsko reševalno službo, ki ostane v pripravljenosti. Tako Gorska reševalna služba prva prihiti na pomoč na mesto nezgode. V letu 2014 je bila Jamarska reševalna služba trikrat v pripravljenosti (Zakrajšek, 2015).

Jamarska reševalna služba ima zgrajen sistem za usposabljanje kandidatov. Najprej posameznik obiskuje jame in se uri v svojem matičnem društvu. Kasneje se prijavi na dejavnosti, ki ne potekajo samo na društveni, temveč na državni ravni. Jamarska reševalna služba vsako leto razpiše tečaje za jamarskega reševalca pripravnika in reševalca. Tehniko, ki se je naučijo in jo uporabljajo pri reševanju iz jam, uporabljajo tudi pri reševanju iz sotesk. Razlika v obeh tehnikah reševanja je seveda v opremi, kjer v soteskah poleg neoprenskih oblek uporabljajo tudi specialna plovna nosila in ostalo opremo za posredovanje v vodi. Vsako leto izvedejo reševalno vajo v eni izmed slovenskih sotesk. Za izvedbo te vaje lahko izberejo tudi katero izmed zaprtih sotesk, za kar pa Jamarska reševalna služba potrebuje soglasje TNP oz. občine, kjer je vaja izvedena.

Gorska reševalna zveza trenutno še nima lastnega sistema za usposabljanje, ki bi bil voden sistematično in veljal na vseh področjih, kjer se izvaja soteskanje. Sodelujejo s kolegi iz Furlanije-Julijske krajine, kjer se nekateri inštruktorji GRS in člani GRS

Bovec udeležujejo skupnih usposabljanj. Cilj je, da bi inštruktorji vodili sistem usposabljanja in izobraževali ostale člane GRS po Sloveniji.

Reševalni službi, ki sta odgovorni za reševanje iz sotesk, se ne usposabljata skupaj. Vsaka to dela na svojem koncu in po svojih načelih. Do sodelovanja pride le v primeru prave reševalne akcije, kjer bi zaradi zahtevnosti terena poleg GRS vpoklicali tudi JRS. Tako bi službi sodelovali ob resnični akciji, hkrati pa usposabljanja vodita vsaka zase. Poleg tega lahko pride do težav, saj ob izredno zahtevni reševalni akciji nimamo ekipe oz. službe, ki bi bila specialno izurjena za reševanje iz sotesk, temveč le dve reševalni službi, ki poleg svoje osnovne dejavnosti delujeta tudi na področju reševanja iz sotesk. Nista pa specializirani za reševanje iz vode. Glede na glavino nesreč, ki se zgodijo v tistih nekaj mesecih na leto, ko so temperature primerne za soteskanje, in na zgoščena območja, kjer se te nesreče zgodijo, bi lahko organizirali specializirano skupino posameznikov, ki bi bili odgovorni za reševanje iz sotesk na svojem območju. Dejstvo je, da so v Sloveniji najbolj soteskarsko zanimivi deli Bovec in njegova okolica, Bohinj in deloma okolica Luč.

Ena izmed možnih rešitev bi bila, da se licencirani vodniki izurijo tudi za reševanje iz sotesk. Med lastnim usposabljanjem je vodnik deležen veliko vsebin, povezanih z reševanjem, tako da bi v takem primeru potreboval le še dodatek znanja in izurjenosti. Vodniki bi bili tako odgovorni za reševanje na treh zgoraj naštetih območjih, vsak na svojem območju. Tako bi imeli na voljo reševalno ekipo, ki bi bila specializirana in najboljše usposobljena za reševanje iz sotesk.

3. SOTESKANJE V ITALIJI

V sredini 90. let je v Italiji nastala težnja po ustanovitvi krovne organizacije, ki bi skrbela za usklajenost soteskanja, nadzirala potek izobraževanja in postavljala smernice za razvoj na področju Italije (What's AIC, 2011). Želeli so ustanoviti zvezo, ki bi se ukvarjala ekskluzivno s soteskanjem. Glavni začetni problem je bil, da so bili posamezniki razkropljeni po državi, tako da sta bila sestankovanje in izmenjava informacij otežena. V tistih letih se je intenzivno razvijal internet in to je bila tudi rešitev, ki so se je oprijeli v začetku. Preko interneta je tako prišlo do prve izmenjave mnenj in izkušenj. Kmalu je bilo jasno, da je težnja po ustanovitvi velika, zato je maja 1998 sledilo prvo srečanje, kasneje tistega leta v septembru pa tudi ustanovitev zveze (What's AIC, 2011).

Italijanska soteskarska zveza je nekomercialna in prostovoljna organizacija, ki združuje vse, ki jih ta dejavnost navdušuje. Tu se najde mesto tako za začetnike, izkušene soteskarje in ekologe kot ostale. Namen tečajev AIC (Associazione Italiana canyoning) je ustrezno usposobiti ljudi, ki se ukvarjajo s soteskanjem in bi želeli samostojno obiskovati soteske. V programih se naučijo tehnik, ki so nujno potrebne za varno soteskanje. V osnovi so na voljo trije različni nivoji tečajev, ki se razlikujejo po tem, ali so namenjeni začetnikom ali bolj izkušenim rekreativcem. Poleg tega pa ponujajo tudi tečaje, ki se nanašajo na točno določeno tematiko, kot so divja voda, samoreševanje in tehnike reševanja.

AIC izvaja tudi programe, ki so namenjeni usposabljanju bodočih učiteljev soteskanja. Ti svoje znanje nato prenašajo naprej in skrbijo za izvedbo tečajev, ki jih ponuja AIC. Njihovo delo je prostovoljno, kar pomeni, da zanj ne prejmejo plačila.

V Italiji trenutno ni nobenega zakonsko priznanega usposabljanja za vodnika soteskanja in tak program na državni ravni ne obstaja. Kot posledica tega dejstva ima vsaka pokrajina v Italiji svoje regulative. Kot primer lahko omenimo pokrajino Trento, kjer mora biti pri vodenju komercialne skupine soteskanja prisoten tudi gorski vodnik, in na drugi strani pokrajino Bolzano, kjer to ni potrebno. Soteskarsko izobraževanje spada deloma tudi pod okrilje Združenja gorskih vodnikov. Gorski vodnik lahko po uspešno opravljenem usposabljanju in pridobitvi naziva gorski vodnik z mednarodno licenco opravi tudi dodatno usposabljanje za soteskarsko aktivnost.

V Italiji je zakonsko določeno, da je CNSAS (Nacionalna gorska in jamarska reševalna služba) edina organizacija, ki je odgovorna za reševanje iz sotesk. Samo v pokrajini Zgornje Poadižje (Južna Tirolska) je poleg zgoraj omenjene organizacije za reševanje odgovorna še Gorska reševalna služna planinskega združenja Južna Tirolska. CNSAS ima svojo šolo za reševanje v soteskah. Vsi reševalci morajo najprej uspešno opraviti tečaj za gorskega ali pa jamarskega reševalca. Šele nato se lahko prijavijo za dodatno usposabljanje za reševanje iz sotesk.

AIC in CNSAS imata urejeno izobraževanje na enak način in uporabljata enake tehnike.

V Italiji je zaprtih sotesk bolj malo, saj se velikokrat določena zapora nanaša samo na določen del soteske. Eno izmed področij, ki je zaprto za soteskanje, je Park of the Dolomites v okolici Belluna. Razlog za zaprtje je varstvo okolja.

4. SOTESKANJE V AVSTRIJI

V Avstriji ni krovne organizacije, ki bi skrbela za soteskarsko dejavnost v celotni državi. Kot krovna organizacija za področje usposabljanja vodnikov soteskanja skrbi združenje gorskih vodnikov Avstrije. V njihovi organizaciji je možno v okviru usposabljanja za gorskega vodnika dobiti tudi znanje iz vodenja v soteskah, tako da lahko avstrijski gorski vodniki vodijo stranke tudi po soteskah. Tudi po končanem usposabljanju za gorskega vodnika je mogoče opraviti še tečaj iz vodenja po soteskah.

Nosilci šolanja avstrijskih gorskih vodnikov so se leta 1996 odločili, da bodo pripravnike v okviru dodatnega izobraževanja seznanili z osnovami gibanja v soteskah (Šegula, 1996). Poleg ustaljenega programa usposabljanja gorskih vodnikov se je tako ponudila idealna priložnost za izobrazbo gorskih vodnikov še za segment soteskanja.

Pod okriljem združenja gorskih vodnikov Avstrije delujejo tri organizacije, od katerih vsaka skrbi za določeno deželo: Koroško, Salzburg in Tirolsko. Vse organizirajo tako osnovno kot tudi nadaljevalno usposabljanje vodnikov. Vsaka ima svoj program usposabljanja. Programi se med seboj razlikujejo po trajanju, tehnikah in določenem delu specialne opreme, ki jo uporablja vodnik. Vodnik, ki v Avstriji opravi usposabljanje in se nato odloči za profesionalno dejavnost, lahko vodi le po tistem ozemlju, ki je v domeni združenja, pri katerem je opravil usposabljanje. Kdor se je npr. usposabljal pri združenju gorskih vodnikov Tirolske, lahko opravlja dejavnost samo na tem območju. Za ostale dele Avstrije mora opraviti usposabljanje še pri drugih združenjih.

V Avstriji obstaja tudi Avstrijska soteskarska zveza. Leta 2010 jo je ustanovila skupina prijateljev, ki jih je družila ljubezen do tega športa. Aktivno so vključeni v soteskarstvo in na letni ravni izvedejo veliko soteskarskih izletov po Avstriji, bližnji okolici in tudi po vsem svetu. Na svojih spletnih straneh imajo objavljen koledar aktivnosti, podatke o novostih v soteskanju, kar se tiče opreme in tehnike, kontakt s člani zveze ter topografije in slike sotesk. Na začetku sezone za člane organizirajo skupne treninge, poleg tega pa se je možno udeležiti njihovih izletov. Usposabljanje in treningi potekajo neformalno, njihov namen pa je utrditi znanje soteskarskih tehnik in veščin. Z njimi ni možno pridobiti licence za vodnika soteskanja.

V Avstriji za reševanje iz sotesk skrbi gorska reševalna služba. Po potrebi se v reševanje vključijo tudi druge reševalne enote, kot so reševalci iz vode in gasilska brigada.

Trenutno v Avstriji še ni sotesk, ki bi bile zaprte za soteskanje.

5. SOTESKANJE V DRUGIH DRŽAVAH SVETA

Med ostalimi področji za soteskanje bi lahko izpostavili Severno Ameriko, Japonsko in Afriko. Prva med njimi je daleč najrazvitejša in polna možnosti za soteskanje. V Severni Ameriki se za soteskanje uporablja izraz *canyoneering*, v Afriki športu rečejo *kloofing*, na Japonskem pa *river tracing*, po slovensko iskanje oz. sledenje reki.

Ostale destinacije za soteskanje veljajo za bolj eksotične, npr. Srednja in Južna Amerika in države pod Himalajo.

6. MEDNARODNE SOTESKARSKE ORGANIZACIJE

Glavni problem organiziranja soteskanja je, da na svetu ne obstaja generalna krovna organizacija, ki bi združevala nacionalne in regionalne zveze. Tudi v Evropi nimamo ene krovne organizacije, temveč več manjših združenj. Več različnih združenj pa je lahko celo samo v eni državi. Vsako ima svoje posebnosti in zahteve glede opreme, tehnike soteskanja, pristojnosti, kje se lahko soteska in kje ne. Obstajajo tudi razlike v opisovanju težavnosti sotesk.

Največja mednarodna organizacija v Evropi je CIC (Comission Internationale de Canyon). Ustanovljena je bila leta 2006, razvila pa se je iz CEC (Commission Européenne de Canyon), ki se je oblikovala iz Francoskega združenja za soteskanje. Začetki CEC segajo v leto 1995. Sprememba iz CEC v CIC je temeljila na tem, da so zmanjšali število članov po sistemu »manj in boljše«. Dandanes CEC združuje 200 licenciranih vodnikov in 100 asistentov vodnika (Hofmann, 2013). Organizacija CIC je posvečena izključno usposabljanju vodnikov za komercialno soteskanje in ne rekreativcem. Člani CEC prihajajo iz Švice, Francije, Japonske, Nizozemske, Slovenije, Nove Zelandije, Belgije, Švedske, Avstralije, Avstrije, Brazillije, Portugalske in Združenih držav Amerike. Vodilo organizacije ostaja povezovanje med državami, njena posebnost pa je, da je program izobraževanja in usposabljanja identičen v vseh državah. Vsem članom (vodnikom) združenja sta tako skupna tehnika in vse ostalo, povezano s soteskanjem. Skupaj s članstvom v organizaciji posameznik pridobi tudi možnost skupnega zavarovanja preko CIC.

Biti vodnik pomeni tudi veliko odgovornosti. Varnostni standardi in standardi glede opreme v CIC organizaciji so na najvišjem možnem nivoju. Oprema je detajlno predpisana, tehnika je enotna za vse vodnike in do potankosti izpopolnjena. Ta kombinacija opreme v povezavi s tehniko zagotavlja najvišjo možno mero varnosti. Vsako neupoštevanje predpisanih standardov pomeni opomin oz. izključitev iz organizacije, v primeru nesreče pa neupravičenost do zavarovanja, saj norme niso bile upoštevane. Za pridobitev nazivov vodnika soteskanja in asistenta je potrebno ustrezno usposabljanje. S pridobitvijo naziva usposabljanje ni končano, saj je treba biti ves čas v koraku z novostmi v tehniki in tudi ustrezno fizično pripravljen. Zato je treba vsaki dve leti s preverjanjem tako tehnične kot fizične usposobljenosti posameznika podaljšati licenco. Po uspešno opravljenem preverjanju se posamezniku podaljša veljavnost licence za naslednji dve leti.

Usposabljanje v okviru organizacije CIC je bilo v osnovi centralizirano v Nemčiji. Ločeno je na dva dela, in sicer je prvi potekal v Nemčiji, drugi pa v sosednji Švici in severni Italiji. V zadnjih letih se je izobraževanje odvijalo tudi po drugih državah, ki so vključene v CIC. Leta 2012 je bilo s pomočjo Evropskih skladov izvedeno tudi v Sloveniji. Prvi del je bil izveden v Solkanu in Bovcu, drugi pa se je pričel v Bovcu, nadaljeval in zaključil pa v Švici. Vse to je posledica težnje k temu, da bi se tudi v Sloveniji razmere glede ustrezne usposobljenosti vodnikov le uredile in bi bila za vodenje potrebna ustrezno znanje in usposobljenost na podlagi standardov CIC.

Druga velika mednarodna soteskarska organizacija je ICopro. Ustanovila jo je skupina Francozov, ki jih je združevala enaka strast po soteskanju in raziskovanju. Od leta 2011 predstavlja ICopro model mednarodne organizacije, ki organizirano ljudi vpeljuje v ta šport. Njihov namen sta izboljšanje in popularizacija soteskanja skozi številne centre po svetu in z različnimi tipi ljudi. V organizaciji imajo oblikovan poseben model, po katerem lahko posameznik napreduje po lestvici oz. se izobrazi in ukvarja z dejavnostjo v meri, kot mu ustreza. Program je zastavljen zelo široko, kar omogoča, da se lahko vključijo tako rekreativni soteskarji kot tudi tisti, ki bi želeli postati profesionalni vodniki. Kot je v navadi, tudi oni uporabljajo svoj lasten način uporabe vrvnih manevrov in ostalih tehnik pri soteskanju in imajo razvit unikaten sistem izobraževanja, ki poteka po enakem sistemu v več centrih po vsem svetu.

7. PRIMERJAVA RAZLIČNIH KONCEPTOV IN ORGANIZIRANOSTI SOTESKANJA

Če primerjamo organiziranost soteskanja v Sloveniji, Avstriji in Italiji, lahko potegnemo kar nekaj vzporednic. Glavna značilnost vseh treh držav je, da v nobeni ne obstaja krovna organizacija, ki bi bila namenjena izključno soteskanju in odgovorna za določanje smernic v soteskanju ter skrb za njegov razvoj, ustrezno opremljenost sotesk, usposobljenost vodnikov in rekreativcev. Organizacija je tako skoncentrirana na določeno področje oz. regijo, kjer ima vsaka regija svojo posebno organiziranost.

Razlike med državami pa vseeno so in mirno lahko rečemo, da Slovenija kar nekaj let zaostaja za ostalima dvema državama. Najboljši zgled je Avstrija, kjer je ustrezno izpeljan program usposabljanja vodnikov. Sistem je sicer razkropljen, saj ima vsaka dežela unikaten program usposabljanja, vendar je vseeno poskrbljeno za ustrezno usposobljenost komercialnih vodnikov. Izobraževanje je točno določeno in vsak, ki želi voditi po soteskah, mora opraviti določen tečaj.

V Avstriji in Italiji za vodenje v soteskah skrbi tudi združenje gorskih vodnikov. V sklopu rednega usposabljanja imajo organiziran dodaten tečaj za vodenje po soteskah. Tako se lahko gorski vodniki, ki pridobijo že ogromno alpinističnega znanja in izkušenj iz vrvne tehnike, priučijo še posebnosti, ki jih narekuje voda, in tako dosežejo visoko usposobljenost.

V Sloveniji takšne ureditve zaenkrat še ni. Pri nas je v preteklosti za opravljanje službe vodnika soteskanja zadostoval naziv reševalca iz divje vode C, ki ga podeljuje Ministrstvo za obrambo. To izobraževanje pa ni bilo izključno namenjeno soteskanju, temveč še ostalim vodnim športom. Tako je bilo soteskanje vrženo v isti koš s kajakaštvom, raftingom, hydrospeedom in ostalimi športi na divji vodi. Soteskanje pa ima svoje posebnosti in zato potrebuje posebno obravnavo ter usposobljenost. Vodenje po soteskah zahteva od vodnika poleg obvladovanja vode tudi obvladanje vravnih tehnik in posebnosti reševanja iz sotesk.

Tudi pri nas pa so se stvari v zadnjih letih začele odvijati na bolje, saj so potrdili program za pridobitev naziva vodnika soteskanja. Redneje tudi nadzorujejo izvajalce, kar posledično pomeni višjo kvaliteto in večjo varnost pri izvajanju aktivnosti. Kjer močno zaostajamo za Avstrijo in Italijo, pa sta rekreativno soteskanje in nadzor nad izvajalci komercialnega soteskanja.

Problem, s katerim se srečujejo slovenske agencije, je različen nadzor nad slovenskimi in tujimi ponudniki storitev. Po zakonodaji lahko trenutno nadzorujemo le slovenske in ne tujih ponudnikov. Odvisno je torej, kje je registrirano podjetje. V avstrijskem in italijanskem sistemu pa veljajo enaka merila za domače in tuje vodnike. V Avstriji je treba imeti ustrezno lokalno licenco za vodenje. Dobra stran takšne ureditve je lažji in enostavnejši nadzor, slaba stran pa primanjkljaj tujih agencij in turistov, ki bi prišli na aktiven dopust soteskanja in ostalih športnih aktivnosti. Izleti v tujino velikokrat niso izvedeni, če vodniki, ki delajo za določeno agencijo, ne morejo

voditi v tujini. Veliko lažje je imeti svojega vodnika kot pa v tujini najemati agencije za vodenje. Tak sistem, kot je v Avstriji, posredno favorizira domače vodnike in izbiro lokalnih agencij.

V Sloveniji prav nič ne poudarjamo rekreativnega soteskanja. Dejavnost sloni na posameznikih, ki so večinoma samouki oz. se veščin naučijo od prijateljev ali iz plezalskih vod. Za rekreativno soteskanje ne skrbi nobena zveza ali društvo. Tista peščica ljudi, ki se rekreativno ukvarja s soteskanjem, je v večini primerov tudi neposredno udeležena v komercialnem soteskanju kot vodniki ali pomočniki vodnikov. Tako je rekreativno soteskanje omejeno bolj ali manj na zveze in poznanstva. Če bi si nekdo, ki ni vpleten v soteskanje, zaželel ukvarjanja s tem športom, bi moral vse znanje pridobiti sam. Organiziranih treningov in tečajev ni, saj so ti namenjeni samo komercialnim vodnikom.

V Italiji in Avstriji imajo ustanovljeno soteskarsko zvezo, ki deluje neformalno, vendar zagotavlja usposobljenost tistim, ki bi se želeli zasebno ukvarjati s soteskanjem. Zvezo je ustanovila skupina prijateljev, ki jih družita enak cilj in ljubezen do tega športa. Na začetku sezone in tudi med njo imajo organizirane skupne treninge in izlete. Italijanska soteskarska zveza ima vzpostavljen tudi sistem za izobraževanje novih vodnikov-učiteljev, ki nato izobražujejo rekreativne soteskarje. Srečujejo se na skupnih treningih, v stiku pa so tudi preko spletne strani. Na spletnih straneh so sveži podatki o razmerah v soteskah, skice sotesk ipd. V Sloveniji vodnika po soteskah nimamo. Prav tako ni spletne strani, ki bi združevala te podatke. Lahko pa najdemo podatke o slovenskih soteskah s topografijami in trenutnimi razmerami na italijanskih in francoskih forumih.

Italija je izredno dobro pokrita z vodnički za soteskanje, ki zavzemajo praktično celotno področje, kjer je možno soteskati. Za Slovenijo takšne knjige ni, še posebej ne v slovenskem jeziku. Pred leti sta dva francoska soteskarja napisala vodniček po soteskah Slovenije v francoščini. Toda v Sloveniji se tako malo ljudi ukvarja s soteskanjem, da žal s finančnega vidika izdaja vodnika v slovenščini ni izvedljiva. Poleg tega so v zadnjih letih izredno veliko sotesk zaprli z nacionalnimi ali občinskimi odloki, tako da bi bil vodnik izredno skop.

8. RAZPRAVA IN PREDLOGI ZA IZBOLJŠANJE SOTESKANJA V SLOVENIJI

Soteskanje v Sloveniji velja za razmeroma mlad šport. S porastom populacije, ki se ukvarja z njim, in s porastom komercialnega vidika soteskanja se je pojavila tudi problematika organiziranosti soteskanja. Dokler se z določenim športom ali aktivnostjo ukvarja manjša populacija, ni potrebe po regulaciji, pri večjem številu ljudi pa je treba dejavnost regulirati. To v našem primeru velja tako za komercialno kot tudi za rekreativno soteskanje.

Glavni razlog za regulacijo pri rekreativnem soteskanju je obremenjenost okolja. Vse več ljudi, ki se ukvarjajo s soteskanjem, pomeni večji vpliv na naravno okolje in živalstvo. Pri komercialnem soteskanju pa je poleg vplivov na okolje glavni in poglobitveni razlog varnost strank, ki jih vodnik pelje v sotesko. Komercialnih tur ne smejo voditi ljudje, ki za to niso tehnično, fizično in psihično ustrezno usposobljeni. Vse večje število nesreč v zadnjih letih je še bolj spodbudilo potrebo, da se soteskanje ustrezno uredi.

V Sloveniji bi zagotovo potrebovali skupno krovno organizacijo, ki bi skrbela za soteskanje in postavljala smernice za razvoj športa. Morala bi skrbeti za šport nasploh in vključiti tako rekreativno kot tudi komercialno soteskanje. Položaj bi lahko uredili podobno, kot so urejene ostale športne aktivnosti, povezane z gorništvom ali plezanjem. Soteskanje bi lahko spadalo pod okrilje Planinske zveze Slovenije, ki bi skrbela za razvoj športa in postavljala smernice za razvoj. Pod njeno domeno bi spadalo delovanje na področju rekreativnega soteskanja, ki bi vključevalo vse od opremljanja sotesk in pridobivanja dovoljenj za soteskanje na spornih področjih pa vse do izobraževanja oz. izvajanja tečajev za ljudi, ki bi si želeli le rekreativno ukvarjati s tem, in usposabljanja bodočih inštruktorjev, ki bi delovali prostovoljno. Njihov program tečajev in tehnike soteskanja bi bile usklajene z izobraževanjem za pridobitev naziva. V okviru Planinske zveze Slovenije bi lahko bila oblikovana Komisija za soteskanje. Lahko pa bi tudi razmislili o možnosti vključitve soteskanja v Jamarsko zvezo Slovenije, kjer sta si dejavnosti še bolj podobni.

Na drugi strani pa imamo komercialno soteskanje, ki bi lahko delovalo na podoben način, kot deluje Združenje gorskih vodnikov Slovenije. Vodniki soteskanja bi lahko ustanovili svoje združenje, ki bi izvajalo tudi usposabljanje.

Zgoraj omenjena ureditev bi torej ločeno rešila rekreativno in komercialno soteskanje. Da bi bila ureditev skoncentrirana na enem mestu, bi se lahko rešitev uredila v smeri, kot je bila načrtovana z ustanovitvijo Soteskarske zveze Slovenije, ki bi skrbela za oba vidika soteskanja, torej rekreativno in komercialno. Takšna ureditev pa bi delovala samo, če bi bili v tako združenje vključeni prav vsi akterji – vsi klubi, društva in agencije, ki se ukvarjajo s tem. Potreben bi bil konsenz pri določanju smernic in direktiv pri ureditvi predvsem komercialnega soteskanja. V tako majhni državi in na tako majhnem področju, na katerem se soteska, ni nobene potrebe, da imamo dve zvezi.

Nadzor nad agencijami in vodniki soteskanja bi moral biti enak za vse. Enaka pravila in zakoni bi morali veljati tako za slovenske agencije in vodnike kot tudi za tujce. Tuji vodniki brez zadostnega znanja in ustrezne usposobljenosti so nevarni, zato lahko posredno pomenijo veliko škodo in negativno vplivajo na lokalni turizem. V primeru nezgode, za katero je odstotek možnosti višji pri neizkušenem vodniku, bi bila to izjemno slaba reklama za področje, v katerem bi se nesreča zgodila. Treba bi bilo določiti minimalne standarde, s katerimi bi lahko tuja agencija oz. vodnik opravljal delo pri nas v Sloveniji. Lahko bi izdelali pregled usposabljanj, ki so na voljo po Evropi in svetu, določili standarde znanja in nato izdelali seznam licenc, ki bi zadoščale za vodenje po slovenskih soteskah. Tako bi veljal nadzor tudi za tuje in ne le slovenske agencije in vodnike.

V zadnjih letih je bilo v medijih velikokrat mogoče zaslediti željo nekaterih bovških agencij, da bi enostavno prepovedali tujim agencijam kakršnokoli dejavnost na področju vodnih športov v Bovcu in okolici. Tako bi bile lokalne agencije edine, ki bi izvajale komercialno dejavnost na Soči in njenih pritokih. To bi po mojem mnenju močno vplivalo na turizem. Favorizirali bi domače in popolnoma izključili tuje vodnike, ki bi prišli s svojimi skupinami, kar bi zagotovo zmanjšalo število turistov, saj jih agencije s svojimi vodniki ne bi več pripeljale k nam. Seveda pa je treba vseeno uvesti nadzor nad temi ponudniki in usposobljenostjo njihovih vodnikov.

Vsako leto smo priča neprijetnim dogodkom, ker tuji vodniki ne poznajo reke ali soteske. To se ne bi smelo dogajati in vodniki v soteskah morajo biti tako tehnično podkovani kot tudi poznati reke in soteske, po katerih vodijo. Zatorej bi bil nujno potreben enoten nadzor nad vsemi agencijami.

Dejstvo je, da je soteskanje v zadnjih letih postalo bolj popularno in prepoznavno, a le v komercialni obliki. Ta pa je izredno skoncentrirana in se izvaja le na nekaterih slovenskih soteskah. Rekreativno soteskanje ostaja na enakem nivoju, kot je bilo pred nekaj leti. Z njim se ukvarja le malo ljudi.

V zadnjih letih je prišlo do številnih prepovedi vstopa v soteske, ki še vedno veljajo za ene izmed lepših, na področju TNP in idrijske občine. V teh soteskah bi komercialno soteskanje prepovedal, saj bi bil vpliv na okolje premočan. Rekreativno soteskanje pa bi po mojem mnenju lahko dopustili. Število obiskovalcev, ki bi se v eni sezoni spustilo skozi takšen kanjon, je izredno majhno in ne bi povzročilo nepopravljive škode. Le nekaj kilometrov čez slovensko-italijansko mejo se odprejo italijanske doline z mogočnimi soteskami. Te so vse odprte za soteskanje in predstavljajo dokaz, kako soteskanje ne uničuje naravnega okolja. Upal bi si trditi, da eno samo neurje z nevihto, ko vsa voda odteče skozi sotesko in s seboj prinese ogromno materiala, naredi veliko večjo škodo oz. pusti večje posledice in spremembe, kot jih za seboj pustijo soteskarji v enem letu. Vse rastlinje in živalstvo ob enem samem takem neurju doživita najhujše posledice. Lep primer za to je Mlinarica, kjer je leta 2010 prišlo do velikega podora. V delu soteske, kjer so bila prej korita z nizko vodo do kolen, so nastala korita, kjer se je dalo plavati. V enem podoru je soteska popolnoma spremenila svoj videz.

Zanimivo bi bilo primerjati posledic na okolje v dveh različnih soteskah: eni, ki jo stalno oblegajo turisti, in drugi, v katero le občasno zaide družba prijateljev. Lahko bi primerjali sotesko Grmečice v okolici Bohinja in sotesko Belega potoka (Skočnikov) v okolici Gozda - Martuljka. Prvo nekaj mesecev na leto dnevno obiskujejo številne komercialne skupine, medtem ko drugo vidi le peščica ljudi v vsej sezoni. Primerjava bi tako lahko dala okvirno sliko, kako vpliva na okolje številčnost obiskovalcev.

Prav je, da vodotoki in soteske v ožjem varovanem območju Triglavskega narodnega parka ostanejo nedotakljivi, rekreativna dejavnost v njih pa prepovedana. Vendar bi lahko dopustili dejavnost na širšem varovanem območju Triglavskega narodnega parka in tudi v ostalih delih Slovenije. Definitivno pa je treba ločiti komercialno in rekreativno soteskanje. Na vsakem delu Slovenije, kjer se izvaja ta dejavnost, bi lahko izbrali dve soteski, in samo ti dve bi bili na voljo za komercialno vodenje. V ostalih bi bilo dovoljeno le rekreativno soteskanje. Seveda bi moralo biti regulirano in nadzorovano, koliko ljudi in kdo se podaja po soteski navzdol.

O zaprtosti določenih sotesk se zadnja leta bijejo bitke. Ustavna pravica vsakega državljana je dostop do vodnega vira. Voda ni nikogaršnja last, tudi last države ne, zato imamo zakonsko gledano vsi pravico do nje. Problem nastane pri zemljiščih okoli vode, kar prepreči dostop do vode.

Eksaktne študije, ki bi pokazala dejanski vpliv soteskanja na rastlinstvo in živalstvo v točno določenih soteskah, v Sloveniji še niso bile izvedene.

9. ZAKLJUČEK

Soteskanje verjetno ne bo nikoli tako prepoznaven in popularen šport, kot sta športno plezanje ali alpinizem, čeprav imajo kar nekaj stičnih točk. Ljudje velikokrat povezujejo izraz soteskanje oz. kanjoning s spuščanjem s kajakom po ozki soteski. Sama misel na plavanje, spuste ob vrvi, skoke in plezanje po soteski navzdol je ljudem neznana in pomeni nekaj novega. Šport je izredno specifičen, kar se tiče znanja, opreme in ambienta. Vsi ti dejavniki so verjetno razlog, da nikoli ne bo množičen.

Prav zato, ker je soteskanje zelo specifično, bi bilo treba sprejeti natančna določila in predpise, ki bi ga urejali. Če ne dosega popularnosti na rekreativni ravni, pa jo zagotovo na komercialni ravni.

Obče gledano je situacija glede soteskanja v Sloveniji, Avstriji in Italiji podobna. Problem tiči v dejstvu, da ne obstaja krovna mednarodna ali pa tudi nacionalna organizacija, ki bi skrbelo za smernice v soteskanju in vzpostavila enoten sistem, ki bi bil v veljavi po celem svetu oz. v državah, kjer se izvaja soteskanje. Tako je vsaka država ali celo vsaka dežela v državi prepuščena sama sebi in si organizira soteskanje na samosvoj način. V Sloveniji se je v zadnjih letih vzpostavljala sistem izobraževanja, ki bi bil pogoj za pridobitev licence za vodnika soteskanja. Ker pa ni ustrezal vsem, so kot alternativo uredili še vzporedno usposabljanje, ki tudi zadosti zahtevam in je pogoj za pridobitev licence. V Avstriji ima vsaka dežela svojevrsten način usposabljanja in tako se v eni državi prepletajo trije različni načini izobrazbe. V primerjavi s Slovenijo, kjer je sedaj katerokoli usposabljanje zadostno za pridobitev naziva in vodenje po vseh soteskah v državi, lahko v Avstriji vodnik vodi v določeni soteski v deželi, če je tam opravil usposabljanje. V Italiji pa v primerjavi s Slovenijo in Avstrijo ni prepletanja sistemov, temveč gre samo za enega, in sicer za usposabljanje gorskih vodnikov, ki se poleg svoje redne usposobljenosti lahko izučijo še za vodnike soteskanja. Drugih uradnih izobraževanj ni. Tako se italijanski vodniki udeležijo mednarodnih usposabljanj, s katerimi nato vodijo po italijanskih soteskah.

Soteskanje je močno povezano z naravo in vsemi bitji, ki prebivajo v soteskah in njihovi okolici. V preteklosti je bila v Nemčiji izvedena raziskava, v kateri so preučevali vplive soteskanja na naravo. Zaključili so, da popolna prepoved soteskanja zaradi okoljskih razlogov ni potrebna. V soteskah z redno tekočo vodo, v kateri ne prebivajo ribe in v kateri za napredovanje ni treba zapustiti struge, se lahko soteskanje brez trajnostnih negativnih posledic na rastlinstvo in živalstvo nadaljuje s trenutno intenzivnostjo. Soteske, kjer ni visoke vode in kjer je na rečnih tleh veliko mahu in alg, pa je treba vsako posebej preučiti in analizirati vplive soteskanja nanje.

10. VIRI IN LITERATURA

- Arih, A., Koren, D., Kralj, T., Kunstelj, A., Kus Veenvliet, J., Lukan-Klevžer, T. idr. (2012). Osnutek načrta upravljanja Triglavskega narodnega parka 2014-2023. Bled: Javni zavod Triglavski narodni park.
- Berčič, H., Sila, B., Slak Valek, N., Pintar, D. (2010). Šport v turizmu. Univerza v Ljubljani, Fakulteta za sport.
- Bull, J. (2008). Canyoning. Classic canyons in Spain, France and Italy – a selection of scrambling, aquatic, and roped descents. Cumbria: Cicerone.
- Flower, S. (2012). Canyoning in the Alps. Northern Italy and Ticino. Cumbria: Cicerone.
- Francisco Vázquez de Coronado (2015). Wikipedija The Free Encyclopedia. Pridobljeno 15.4.2015, iz http://en.wikipedia.org/wiki/Francisco_V%C3%A1zquez_de_Coronado
- Herzog, U. (osebna komunikacija, marec 2015).
- Hoffmann, S. (osebna komunikacija, junij 2013).
- Huber, F. (1996). Nevarnosti pri kanjoningu. Planinski vestnik (78), 335-336.
- Kladnik, B. (1992). Športno raziskovanje sotesk. Dolenjski Kras 3 (3), 30-32.
- Kristan, S. (1997). Soteskanje, ne kanjonung. Planinski vestnik (2), 82.
- Schmauch, A.(2001). Kritische Hinterfragung der Sportart „Canyoning“ aus ökologischer Sicht im Bayerischen und Tiroler Alpenraum. (Raziskovalno poročilo). Weiler: Deutschen Alpenverein.
- Skoberne, P., Smerdu, R. (1984). Skozi korito Mostnice. Planinski vestnik (8), 373-375.
- Šegula, P. (1996). Iz zbornika varnost v gorah – šolanje za vodnika "kanjonina" pri avstrijskem združenju gorskih in smučarskih vodnikov. Alpinistični razgledi (57), 35-36.
- Šegula, P. (1996). Kanjonung je iznašel Dr. H. Tuma. Planinski vestnik (4), 174.
- Šolar, M. (1997). Gorski šport uničuje gorsko naravo. Planinski vestnik (78), 321-323.
- Ukaz o razglasitvi Zakona o Triglavskem narodnem parku (2010). Uradni list Republike Slovenije. Pridobljeno 13. 2. 2015 iz <https://www.uradni-list.si/1/content?id=98680>.
- Van Tilburg, C. (2000). Canyoneering: beginning to advanced techniques. Seattle: The Mountaineers.
- What's AIC (2011). AIC-canyoning. Pridobljeno 14. 2. 2015 iz http://www.aic-canyoning.it/index.php?option=com_content&view=article&id=4&Itemid=199.

Zakonodaja (2015). Triglavski narodni park. Pridobljeno 15. 2. 2015 iz [http://http://www.tnp.si/razumeti/C65/](http://www.tnp.si/razumeti/C65/).

Zakrajšek, W. (osebna komunikacija, marec 2015).